

l'inferrn de marta

GUIA PEDAGÒGICA PER A FER UN TALLER DE PREVENCIÓ DE LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE

BASADA EN LES OBRES:

L'INFERN DE MARTA I LA MÀSCARA DE L'AMOR

Autors:

Inmaculada Aroca Montoliu

Pedagoga i orientadora familiar

Vicente Garrido

Professor de la Universitat de València

Amb la col·laboració de **Francisco García Gutiérrez**, coordinador del

Departament d'Orientació de l'Escola d'Artesans de València.

INTRODUCCIÓ A LA GUIA PEDAGÒGICA

El tema que ens ocupa requereix de nosaltres, com a professors i adults, una tasca realment rellevant, perquè amb aquesta podem prevenir maltractaments i violència en els alumnes com a éssers en parella, no solament a aquestes edats sinó com a dones i homes del futur.

D'altra banda, els pares també tenen cabuda i sentit en aquest llibre i en la guia pedagògica com a educadors. És més, seria molt lloable que els pares prengueren cartes en aquest assumpte que tant preocupa pedagogs i psicòlegs, i encara que tal vegada en les escoles a què acudeixen els seus fills no treballen *L'infern de Marta*, pares i mares, en les seues llars, sí que poden fer-ho amb la nostra ajuda. Per a això, es requereix de nosaltres una presa de consciència seriosa i realista de la violència en la parella, més enllà de les notícies –a vegades sensacionalistes– de les morts de tantes dones a les mans de les seues parelles. Amb aquest programa pretenem ajudar a formar els joves perquè puguin mantenir relacions de parella sanes i completes, a més de prevenir fi nals tan dramàtics.

Aquest greu problema que ens ocupa no és d'homes ni de dones, sinó que és un mal social que no repara en edats, gèneres, ideologies, titulacions, classes socials o societats concretes. Per això, la prevenció de la violència abraça tot tipus d'alumne/a que es forma en els nostres centres, perquè, per desgràcia, tots som víctimes potencials de la violència si no posseïm aquells coneixements que ens ofereixen tant *L'infern de Marta* com *La màscara de l'amor*. Així doncs, prenguem aquesta responsabilitat com una altra tasca necessària per a fer una societat millor i més justa.

NOTA: A fi d'alleugerir la lectura, hem optat per emprar el masculí de «professor» i el masculí d'«alumne» matisant-ne el gènere en casos que així ho requerisquen.

PROGRAMACIÓ GENERAL

OBJECTIUS

El més important per als alumnes és:

- Conèixer els indicadors conductuals que apareixen en persones violentes o inadequades per a mantenir una relació sana.
- Indagar en el seu interior, conèixer-se per a saber què desitgen i esperen d'una relació.
- Comprendre que si fem cas de la nostra intuïció podem preveure relacions violentes abans d'estar-hi atrapats.
- Comprendre que la violència en la parella es dona en totes les edats, classes socials i països. És un problema mundial.
- Desemascarar els mites de l'amor per a no caure en relacions insanes que només ens faran mal.
- Prendre consciència dels indicadors que mostren algunes persones maltractadores per a poder-les detectar abans de veure's immersos en un tipus de relació de què és difícil eixir i ens ferirà profundament.
- Comprendre que allò que ha succeït a Marta és una cosa massa habitual – malauradament– entre molts adolescents (sense que siga necessari que ens intenten matar al fi nal de la història). Allò important és saber com es forma l'entramat d'una relació violenta (com un atzucac), i les seues conseqüències.
- Conèixer la realitat social que envolta la violència en les parelles, des dels mitjans de comunicació de masses fins a les institucions que s'ocupen del tema.
- Aclarir que, encara que la majoria dels casos de violència en les parelles aquesta s'exerceix contra les dones, els homes no estan fora de perill, ells també poden sofrir abús psicològic i, en menor mesura, físic. Per això, no és un coneixement exclusiu d'un gènere sinó de tots aquells que mantenim relacions afectives o de parella.

METODOLOGIA

En primera instància, els alumnes llegiran la novel·la *L'infern de Marta* i després continuaran amb *La màscara de l'amor*. Amb això pretenem ajudar els alumnes a assimilar i obtenir coneixements sobre la violència en la parella.

Sobre la base d'aquests dos textos tractaran les activitats que el professorat farà amb els seus alumnes.

Aquesta guia didàctica està dividida en sis temes, d'acord amb els capítols de *La màscara de l'amor*, de manera que les activitats es poden fer seguint els diferents continguts temàtics:

1. Qui són els agressors de dones?
2. És possible canviar per amor un xic que tracta malament la seua parella?
 2. 1. La teoria dels «Cercles concèntrics de l'amor», i
 2. 2. L'autoconcepte
3. La intuïció
4. Coneixement dels mites de l'amor
5. Coneixement dels precursors de la violència
6. Com s'ix d'una relació violenta?

Al seu torn, cada un d'aquests apartats porta la informació següent:

1. **Activitats** que el professor utilitzarà per a aconseguir els objectius que ens proposem. Per a això seria convenient que es feren de dos a tres activitats de cada una de les sis parts en què hem dividit *La màscara de l'amor* i aquesta guia didàctica.

Serà el mateix professor qui trie la quantitat i el tipus d'activitats que considere més oportunes per a la seua classe; activitats que sempre estaran guiades i revisades per ell.

Quant a les activitats que s'hagen de fer en grup, seria adequat que aquests no excediren de sis components, i que foren mixtos (alumnes i alumnes) sempre que siga possible.

2. **Recursos didàctics** d'ús exclusiu del professor i en què s'establiran algunes pautes orientatives i recomanacions perquè el docent aconseguisca una adequada implementació pràctica del programa; també serveixen per al reforç i sobreaprenentatge dels continguts sobre violència en la parella que el professor considere necessaris.

3. **Lectures extra** que no apareixeran en cada un dels sis capítols assenyalats anteriorment. Aquestes lectures aniran dirigides tant al professor com als alumnes per a l'adquisició de coneixements.

4. **Material complementari**, dirigit exclusivament al professor per a augmentar el coneixement sobre el tema que es tractarà a classe.

D'altra banda, i dins de la programació general, el docent podrà trobar unes «Mesures per a una pedagogia de la prevenció», de caràcter general, que permeten l'avaluació del programa de la violència contra la dona. Aquestes mesures seran d'ús exclusiu del professor.

Després d'aquestes «Mesures...», s'afegeix una breu «Bibliografia recomanada» sobre el tema que ens ocupa, tant per al professor com per a l'alumne que desitge aprofundir un poc més sobre alguns aspectes de la violència en parelles.

DURADA

Hi ha dues programacions: la *ideal* i la *mínima*.

- La ideal és 12 sessions d'una hora de durada.
- La mínima utilitza 8 sessions d'una hora.

Per descomptat, això no exclou que alguns centres o professors decidisquen utilitzar més hores de les assenyalades, i per a facilitar-ho, hem cregut convenient apuntar un nombre major d'activitats del requerit en un programa de durada ideal.

En qualsevol tipus de durada elegit, el programa ha d'aplicar-se de manera que les activitats fetes pels alumnes siguin revisades pel professor, fent possible d'aquesta manera un aprenentatge adequat (significatiu, apropiat i transferible) i, d'altra banda, que facilite la motivació intrínseca adequada en l'alumne per a afavorir l'adquisició de coneixements.

NOTA PER ALS PARES

Els objectius i la metodologia poden ser els mateixos per als pares. Seria interessant que aquests plantejaren les activitats escollides durant converses de sobretaula, fins i tot com a temes de reflexió després d'una notícia apareguda o després de veure una pel·lícula. Seria convenient, per descomptat, que tots els integrants de la família llegiren el llibre, o, almenys, l'educador interessat a prevenir la violència en la parella i els seus fills. La lectura es pot recomanar a joves a partir dels 14 anys.

Així doncs, passem, professors i pares, a treballar la informació que ens dona *La màscara de l'amor* i les activitats que plantegem.

MESURES PER A UNA PEDAGOGIA DE LA PREVENCIÓ DE LA VIOLÈNCIA EN PARELLA

En aquest apartat exposarem algunes pautes i recomanacions generals de molta importància per al professorat, que li faciliten la posada en pràctica de la totalitat del programa de prevenció de la violència contra la dona. Són mesures que haurà d'adoptar o prevenir en la seua actuació docent.

- És fonamental que el professor partisca de conceptes i els desenvolupe des de la realitat dels alumnes perquè aquests no troben opcions o arguments molt diferents dels propis.

D'aquesta manera, el professor evitarà el rebuig dels coneixements, ja que si no ho fem així, es pot córrer el risc que un allunyament excessiu de la realitat de l'adolescent produïska un efecte diferent de l'esperat: que els alumnes es reafirmen més en actituds que es pretenen canviar.

- És convenient que el professor faça veure a l'alumne la importància de posar en pràctica els coneixements que va adquirint (per exemple, la intuïció) o les habilitats que afavorisquen les bones relacions interpersonals sense reparar en el gènere, més que evocar en l'alumne pors, pessimisme o sensació de perill en la relació de parella. Per exemple, com arrepleguen González i Santana,¹ diversos autors han comprovat que «els que temen el fracàs de la seua relació tendeixen a propiciar els conflictes a través del seu comportament, i arriben fins i tot a precipitar la ruptura [...] hi ha el risc que els programes destinats a reduir la violència de parella generen un resultat indesitjable, de manera que es contribueix a augmentar la desconfiança i la insatisfacció dels joves.»
- El professor ha de refusar, pel tipus de tema que ens ocupa, crear el grup de les «bones i víctimes» (les alumnes) enfront del grup dels «malvats i victimaris» (els alumnes). El docent hauria de recordar a la classe que: «ser home no comporta necessàriament que se siga violent o un agressor de dones».
- És important que el professor, arribat el moment, trie textos o documents referenciats per a treballar a classe; que obtinguen informació objectiva i que no estiguen excessivament emmarcats en una posició política o ideològica concretes. Amb això obtindrà més credibilitat davant dels missatges que intente transmetre als seus alumnes.
- És oportú i desitjable, d'una banda, que els alumnes facen seus els objectius del programa, per a això el professor haurà de motivar i intervenir en la classe, i d'altra banda, farà perquè aquells ideen les seues pròpies estratègies per a la prevenció de la violència en parella. El docent també haurà de fomentar la iniciativa en la generació d'estratègies dels seus alumnes per a eixir d'una relació violenta o per a no ser violents amb les seues parelles.
- És necessari que la sensibilització, la comunicació i la reflexió respecte a les situacions de violència contra la dona siguen objectius que es treballen especialment amb els xics, així ells podran identificar aquestes situacions exercides de distintes maneres i en distintos contextos (en el llenguatge, en els mitjans de comunicació, en la publicitat, en casa, en l'escola, etc.).
- És convenient que el professor facilite el debat entre els alumnes, canalitzant propostes de prevenció i actuació, mitjançant actituds crítiques i responsables, en relació amb la identificació i denúncia permanent de les situacions de violència en la parella. En un sentit

¹González, R. i Santana, J. D., *Violència en parejas jóvenes*, Pirámide, Madrid, 2001 (pàg. 87).

ampli, això consisteix a aprendre a comportar-se amb responsabilitat cap a un mateix, cap als altres i cap a l'entorn.

- Seria oportú, arribat el cas, que si un alumne coneix o té algun problema de violència en la parella i acudira al professor per a buscar ajuda o assessorament, aquest li recomanara parlar amb l'orientador, psicopedagog del centre o professional que sàpiga ajudar-lo.
- És important que el professor porte a discussió el nombre més gran possible d'activitats fetes a classe, perquè l'aprenentatge siga més ric, dialogant i consensuat. Aquestes discussions conjuntes ajudaran, al seu torn, al docent a detectar errors conceptuals i actitudinals en l'aprenentatge dels alumnes.
- Perquè el professor duga a terme una pedagogia completa per a la prevenció de la violència en parelles joves, haurà d'ajudar a fer que l'alumne reconega que la violència contra la dona és un delicte i una violació dels Drets Humans.

BIBLIOGRAFIA RECOMANADA

- Corsi, J., *Violencia masculina en la pareja*, Paidós, Buenos Aires, 1999.
- Garrido, V., *Amores que matan. Acoso y violencia contra las mujeres*, Algar editorial, València, 2001.
- Garrido, V., *El psicópata*, Algar Editorial, València, 2000 (4a edició).
- González, R. i Santana J. D., *Violencia en parejas jóvenes*, Piràmide, Madrid, 2001.
- Lorente, M., *Mi marido me pega lo normal*, Llaures i Mars, Barcelona, 2001.

PRIMERA PART: QUI SÓN ELS AGRESSORS DE DONES?

A. ACTIVITATS²

Activitat 1

La sessió ha d'iniciar-se amb una sèrie de qüestions orals que el professor exposarà perquè l'alumne entre en matèria i reflexione sobre els temes que es tractaran, i així, al mateix temps, es podran avaluar els coneixements previs dels alumnes. És important que aquestes qüestions provoquen un corrent d'idees. És convenient que aquesta activitat no dure més de cinc minuts.

- a) Creieu que una parella us ha d'imposar les seues necessitats sense tenir en compte les vostres? Per què?
- b) Per què penseu que pot ser important que la vostra parella entenga els vostres estats emocionals, els vostres sentiments?
- c) Per a què creieu que és necessari conèixer les característiques dels maltractadors?

Activitat 2

Per a la següent activitat, que es durà a terme per parelles, el professor hauria d'anotar a la pissarra els trets de l'agressor que apareixen a continuació (o donar fotocòpies a cada alumne). Seria convenient que s'aclariren aquells termes o característiques que puguen generar dubtes abans que els alumnes inicien l'activitat. Una vegada finalitzada l'activitat, demanarem almenys a quatre parelles que diguen a la resta de la classe els trets que han elegit i els paràgrafs seleccionats com a exemples.

- (Treball en parelles) A continuació veurem una taula amb alguns trets que caracteritzen els agressors de dones i que hem extret del llibre de Vicente Garrido, *El psicópata*.³ A partir d'aquests, heu d'elegir dos trets i buscar en la novel·la *L'infern de Marta* els paràgrafs on apareixen i que ens serveixen d'exemples de les conductes de la violència exercida per Hèctor contra Marta.

– Loquacitat i encant superficial	– Té emocions superficials
– Egocèntric	– Impulsivitat
– Dominant i arrogant	– Control deficient de la seua conducta

² És molt important, sempre que es puga, que en les activitats en què treballen dos o més alumnes junts n'hi haja dels dos sexes.

³ Garrido, V., *El psicópata*, Algar editorial, València, 2000 (4a edició).

- Falta de remordiments o de sentiments de culpa – Cruel
- Falta d'empatia⁴ – Falta de responsabilitat
- Mentider i manipulador

Activitat 3

Per a fer aquesta activitat, el professor haurà de remetre els alumnes a l'apartat «Qui són els agressors de dones?» de *La màscara de l'amor*.

Quan l'acabe, sol·licite que els portaveus, d'almenys tres grups, diguen a la resta de la classe els quatre trets que han anotat. En cas d'omissió de característiques que el professor considere importants en la conducta d'Hèctor, com la d'agressor, els assenyalarem en finalitzar l'exposició dels alumnes, com a complement de l'aprenentatge.

- (Treball en grup) Tenint en compte les característiques que ha assenyalat Vicente Garrido sobre els agressors dependents i els psicòpates en *La màscara de l'amor*, assenyaieu quatre conductes d'Hèctor que demostrin que és un maltractador de dones.

Activitat 4

Per a fer l'activitat següent, el professor recordarà als alumnes els principals trets de l'agressor de dones (es poden proporcionar algunes característiques enumerades en l'apartat «Material complementari»). Pot anotar-los a la pissarra, dictar-los o simplement recordar-los en veu alta.

A partir d'aquestes característiques assenyalades, se sol·licitarà als alumnes que confeccionen una altra llista antagònica, és a dir, amb característiques que té un home que no és agressor de dones.

En acabar l'activitat, els portaveus d'almenys dos grups diran a la resta de la classe els trets anotats pel seu grup. Seria escaient provocar la reflexió sobre alguns trets importants *en els homes no violents i que no han sigut exposats* (per exemple: tracten la dona d'igual a igual, respecten l'opinió i la decisió de la dona, no impedeixen que la seua parella es relacione amb amics i familiars, etc.).

- (Treball en grup) Després de la lectura de *La màscara de l'amor*, hem conegut els trets d'un agressor. A continuació, i sobre la base d'aquestes característiques, confeccioneu una llista antagònica o oposada, és a dir, una llista en què apareguen almenys sis trets que siguin per a vosaltres imprescindibles en un home **no agressor de dones**.

⁴ L'empatia és la capacitat de comprendre com se sent l'altra persona, és posar-se en el seu lloc i sentir com ella.

Activitat 5

Per a fer aquesta activitat, el professor ha de dur a terme un sondeig sobre les característiques d'una relació violenta: com és?, quins elements té?, què li succeeix a la dona que viu una relació violenta?, etc. El que es pretén amb aquest sondeig és cerciorar-se que els elements que caracteritzen aquest tipus de relació (almenys els més rellevants) són coneguts pels alumnes. El professor pot ajudar a completar les respostes. Després d'aquest breu exercici, podem passar a exposar l'activitat.

Quan els alumnes la finalitzen, es pot sol·licitar que alguns d'ells isquen a la pissarra i anoten les característiques que han assenyalat en el seu treball. Després de la revisió d'allò anotat a la pissarra, el professor pot fer preguntes perquè els alumnes contemplin unes altres característiques no assenyalades per ells (si així succeïra) i que poden ser necessàries en una **relació no violenta**.

- (Treball en parelles) Com que coneixem les característiques més rellevants d'una relació violenta, ara assenyalareu, per parelles, sis trets o característiques que són imprescindibles segons vosaltres en una **relació de parella en què la violència no existeix**.

Activitat 6

El text que apareix en aquesta activitat haurà de lliurar-se a cada alumne perquè la puguin dur a terme. Es pot sol·licitar que els alumnes n'extraguen aquella informació que consideren més important perquè, per exemple, es vol reforçar algun coneixement. No obstant això, nosaltres proposarem una tasca concreta.

En finalitzar l'activitat, sol·licitarem a 6/8 alumnes que lligin a la resta de la classe les seues conclusions. Si hi haguera temps, plantejarem qüestions per a generar un debat breu.

- (Treball individual) A continuació llegireu un text en què s'expliquen algunes de les conductes que hauríem de tenir en compte a l'inici d'una relació i on ens pot portar una relació violenta si no tenim en compte aquestes conductes.

Després de la lectura, intenteu crear la vostra llista d'actituds que observareu i valorareu a l'inici d'una nova relació. (Us recordem que per a confeccionar la vostra llista, podeu utilitzar allò exposat en *La màscara de l'amor*).

TEXT

És possible observar alguns signes en determinades etapes de la nostra relació de parella.

En el festeig

Últimament són freqüents les notícies de dones ferides o agredides, fins i tot mortes, pels seus esposos. Les que han buscat ajuda han reconegut que des de l'època dels seus festejos apareixien detalls que en passar-los per alt no els van permetre adonar-se del que vindria després.

Quan un s'enamora ho sol veure tot de «color de rosa». La figura de l'altra persona apareix davant dels nostres ulls com perfecta. Si li veiem algun petit defecte, correm immediatament a buscar una justificació o ho valorem com un assumpte passatger.

Vegem-ne alguns exemples:

1. El control excessiu dels nostres actes

Si ell, per exemple, telefona constantment al treball o a casa per a saber què està fent ella, es pren com un signe d'amor i de preocupació cap a la dona estimada. Si s'enutja perquè arribem 10 minuts tard a la cita, ho atribuïm a un excés de responsabilitat i puntualitat. I el que està fent és controlar la dona i absorbir-la.

Moltes vegades no és fins que s'ha establert la relació formal de festeig o el matrimoni que comencem a adonar-nos de qui és realment la persona que tenim al costat, i la nostra primera sensació és la d'haver-nos compromès o casat amb un estrany a qui cal donar compte de tot, situació que soscava a poc a poc la nostra capacitat de decidir i la nostra autoestima. No comprenem què ha pogut passar o què hem fet malament perquè haja canviat tant amb nosaltres, fent-nos sentir culpables, sense ser-ho.

Algunes frases comunes a què generalment no prestem atenció són: on vas?, amb qui?, per què?, per què vas amb aquesta roba tan provocativa?, a quina hora tornes?, ho saben els teus pares?, conec jo aquesta amiga amb què eixiràs?, on viu?... I altres que ens pareixen simple interès amatori, però que després es converteixen en motius de gran ansietat si per casualitat l'hora que vam dir es va a allargar o si va haver-hi improvisacions d'últim moment que després ell no comprendrà i a les quals atorgarà uns altres significats.

El que hem de saber és que estem enfront d'un xicot/home gelós en excés, possessiu i absorbent, que no ens deixa ser nosaltres mateixes ni tenir la nostra pròpia vida.

2. L'afecte per a ells no es pot compartir

Es pot dir que la primera etapa transcorre fonamentalment en aquest tipus de control possessiu. És important observar com reaccionen davant de l'amor que podem sentir cap a altres persones. A ells els molesta molt l'afecte cap a familiars, amics i fills. La gelosia d'aquest tipus pràcticament apareix en tots els homes violents. És per això que el naixement dels fills desemboca moltes vegades en

episodis violents. Ells senten que ja no tenen tot l'afecte, que el nadó se n'emporta la major part, que estan desatesos i, generalment, són incapaços de conduir adequadament la situació.

Desitgem tot el nostre temps, pensaments i devocions per a estar segurs del nostre afecte.

3. Vas conèixer bé la seua família d'origen?

És molt important conèixer la família del futur nuvi/espòs i com va transcórrer la seua infància. La majoria d'homes violents procedeixen de llars on eren comunes les discussions, insults, desvaloritzacions, ruptures d'objectes, colps, etc. No totes les persones que van tenir una llar així són violentes, però hi ha moltes possibilitats que repetisquen el model familiar quan establisquen les seues pròpies famílies.

La violència no sempre té a veure amb els colps. Les desqualificacions, desvaloritzacions i insults són símptomes que indiquen la presència d'agressió psicològica o emocional. Frases comunes són: «Així no es fa», «deixa'm a mi que tu no saps», «ets molt lenta», «calla, no sigues tarada», «què dius?, si tu d'això no en saps res», etc.

4. Els diners, un altre aspecte de la violència

Unes altres formes de violència tenen a veure amb qüestions econòmiques. En aquests casos, l'home manté el control dels diners, supervisa en quina cosa ella es va gastar diners per mínima que siga la quantitat i la dona n'ha de demanar, a vegades, fins i tot per a compres insignificants, com llet, pa, etc.

Durant el festeig, pot fins i tot ofendre's perquè li paguem un entrepà, però, curiosament i sense que ens n'adonem, amb el temps podem arribar a ser les que paguem la majoria de les coses.

No ho oblidés: qualsevol tipus de manifestació de violència pot convertir-se en una altra. A mesura que avança la relació es va descobrint l'ésser violent que hi ha dins; dels insults es pot passar a trencar objectes, d'això als colps i, si no parem el problema, es pot arribar fins a la mort.

L'agressor dependent i el psicòpata seran cada vegada més «l'altre» com més segura et tinga, com més enamorada i «enganxada a ell» estigues. Dóna't temps per a conèixer-lo, perquè no es mostrarà tal com és des del principi, abans que et rendisques al seu amor.

B. RECURSOS DIDÀCTICS

En aquest apartat oferim una sèrie d'orientacions didàctiques per a complementar la pràctica docent i, així, poder dirigir-la millor cap a l'èxit dels objectius plantejats en la guia pedagògica. A més, es pot utilitzar aquesta informació específica per a reforçar coneixements, per a aclarir dubtes o com a recurs de sobreaprenentatge.

Aquestes orientacions seran per a ús personal del docent; en el cas que haja d'utilitzar alguna de la informació següent en classe, tal com apareix ací, ho assenyalem oportunament.

Al llarg de les intervencions del professor a classe:

- És important que el professor aclarisca als alumnes, en el transcurs d'aquest tema, que a l'inici de la relació l'agressor i/o psicòpata pot no mostrar-se agressiu, o no ser-ho directament amb la dona. Fins i tot –tal vegada– «només» cause abús psicològic, però aquest aconsegueix debilitar la dona psicològicament, «s'apodera de la seua voluntat», la confon i la fa vulnerable perquè puga aconseguir els seus fins: arribar a imposar la seua voluntat i fer que la xica es torne dependent de les seues decisions.
- El professor haurà d'assegurar-se que els alumnes coneguen els trets dels homes que poden ser violents, i haurà d'aclarir que aquests trets apareixeran a poc a poc, fins a arribar a mostrar un maltractador, però això no sol succeir fins que la dona no confia en ell. Aquests coneixements ajudaran a fer que la seua intuïció –la dels alumnes– els advertisca d'un «possible» perill.
- El professor haurà d'assenyalar als alumnes que és necessari donar-se temps per a conèixer-se bé ells mateixos, que no tinguen pressa. Per a això, el docent pot anotar a la pissarra (o donar fotocòpies) una sèrie de preguntes que apareixen a continuació i que donarien als alumnes informació valuosa sobre la seua nova parella. Aquesta activitat i les seues conclusions no són per a fer a classe sinó que és una informació complementària, extraescolar i per a ús personal de l'alumne. Les qüestions que afegim han sigut extretes de la lectura del llibre de Vicente Garrido, *Amores que matan*. • Vegem què hauríem d'esbrinar de la nostra nova parella:
 - a) Si alguna relació anterior té algun dels indicadors revisats en *La màscara de l'amor*, i esbrinar les respostes a les preguntes següents:
 - Va ser difícil la ruptura?
 - Va escoltar i va atendre el que l'altra xica li va plantejar?
 - Encara la té en el cap com a obsessió?
 - Qui va decidir acabar la relació i per què?
 - b) Si ha tingut relacions intenses producte d'«amors a primera vista» (s'obsessiona ràpidament amb una xica).
 - c) Si és sexista en els seus comentaris, idees, actituds.
 - d) Si pensa que ell sempre té raó.
 - e) Si intenta que veges les coses com ell les veu (no respecta el teu punt de vista perquè no el considera vàlid).
 - f) Si ha tingut algun tractament psicològic i per què.
 - g) Com defineix i veu la seua família?

C. MATERIAL COMPLEMENTARI

Els continguts que a continuació exposarem ampliaran la informació del professor sobre el tema dels agressors de dones. Aquest material el podrà utilitzar –si així es requereix– per a aclarir i puntualitzar aprenentatges dels alumnes.

TEXT

Si haguérem de definir un agressor de dones (agressor dependent o psicòpata) diríem que és: un xic/home normal, en el sentit que no té per què ser considerat «malalt» o «dement». I així ha de ser considerat fins que un jutge no diga el contrari, assessorat pels experts forenses.

En la intimitat és un i de cara als altres pot parèixer algú educat, agradable, estudiós o treballador, enamorat de la seua parella, etc.; és molt probable que tinga dues cares. I és davant d'aquesta imatge social que la dona se sent sola. Com dirà que és algú violent quan estan sols? Qui la creuria?

En paraules de Lorente⁵: «Es tracta de persones normals que decideixen recórrer a l'agressió per a aconseguir l'objectiu pretés (controlar i sotmetre la dona), fent-ho quan percep que aquesta conducta no els suposarà cap perjudici [...] i mostrant un control elevat durant l'agressió, la qual cosa els permet dirigir els cops cap a determinades zones on les lesions no seran visibles quan la dona isca al carrer, controlant la intensitat i utilitzant tota una argumentació verbal paral·lela que responsabilitza la pròpia víctima de l'agressió i justifica les seues conductes violentes.»

Així doncs, l'agressor «atacarà» la dona quan no hi haja testimonis i li pegarà en llocs poc o gens visibles, «no deixarà empremtes» davant dels ulls dels altres, encara que sí que deixarà marques –i molt profundes– en el cos i la ment de la seua víctima. Així que, si controla la seua agressivitat i la direcció dels cops, sap que el que està fent és incorrecte i il·legal, per tant, no és un malalt mental que és incapaç de controlar els seus actes. *Així doncs, sap molt bé el que fa amb la seua víctima, i ho continuarà fent si amb això aconsegueix sotmetre i controlar la seua parella en benefici propi.*

D'altra banda, l'agressor no manifesta càrrec de consciència quan humilia o pega; ell no es penedeix, ja que –sol dir-se a si mateix– «ella» (la seua parella) no li ha deixat una altra elecció, i fins pot pensar que ho fa pel bé de la relació o, cosa que és pitjor, pel bé d'ella.

Vicente Garrido estableix les diferències existents entre un *agressor dependent* i un *psicòpata*. Ara passem a estudiar amb un poc més de profunditat els seus perfils per a saber detectar-los millor. Per a això hem recorregut, bàsicament, als dos textos d'aquest científic: *El psicòpata*⁶ i *Amores que matan*.⁷

⁵ Lorente, M., *Mi marido me pega lo normal*, Ares y Mares, Barcelona, 2001 (pàgs. 89-90).

⁶ Garrido, V., *El psicòpata*, Algar editorial, València, 2000 (4a edició).

⁷ Garrido, V., *Amores que matan. Acoso y violencia contra las mujeres*, Algar editorial, València, 2001

Agressor dependent

- És un jove/home ansiós, insegur, obsessiu, dependent, que se sent amenaçat pels altres, gelós en extrem, poregós, agressiu, desconfiat, amb l'autoestima baixa, amb ànim depressiu, egoista, acomplexat, violent, humilia i avergonyeix la seua parella i, arribat el cas, beu en excés.
- Se sent víctima de la seua companya i per això «actua així» –amb violència–, perquè ella «no li deixa una altra eixida» i s'ha de defensar.
- Necessita la seua parella per a ser algú, per a trobar la seua pròpia identitat. Per això no suporta que l'abandonen i abans pot arribar a matar la seua víctima que estar sense ella, i després, pot llevar-se la vida perquè ja no viu la raó del seu ser i estar en el món (com a marit i amo d'algú).
- Pot controlar quan i on agredir, per això és responsable i conscient del que fa. D'altra banda, iniciada l'agressió pot ser incapaç de parar l'acte violent, encara que la seua parella li ho demane a crits, atés el frenesí de l'accés violent. Nega o minimitza la seua agressió i arriba a dir que: «estava fora de mi», «havia begut algunes copes i no vaig controlar», «ella en va traure de les casetes», «no era jo en aquells moments», etc.

Agressor psicòpata

- No es preocupa ni li interessan els altres. És egocèntric en extrem.
- Busca incessantment tenir poder i controlar els altres, encara que per a això cause dany psicològic o físic.
- Té molts plans, però no en du a terme cap de manera completa i satisfactòria; igual que les seues promeses, que no compleix. Però com que es caracteritza per ser un seductor i una persona amb gran do de gents, aconsegueix enganyar-nos. A més, és tan egocèntric que es considera en tot un «número u» i que podrà aconseguir tot el que es proposa.
- És un conquistador nat, dirà i farà tot allò inimaginable per a conquistar la seua presa. Intentarà fascinar i absorbir –a poc a poc– la seua víctima perquè aquesta «s'enganxe» a ell. Quan «siga seua» exercirà un control exagerat (l'aïllarà) i el més segur és que després intente explotar la víctima per al seu únic interès.
- Com són homes que aconsegueixen enganxar afectivament una dona, creen dependència física i psicològica en aquesta.
- No té amics veritaders.
- Pot beure o prendre drogues.
- Són incapaços de voler a algú, d'entendre i sentir tant els seus sentiments o emocions com el d'altres persones. Són «autistes» emocionals.
- El seu humor és canviant, com la seua conducta. No podem saber com reaccionarà davant d'una determinada situació i fins i tot davant la mateixa circumstància ja viscuda.

- És arrogant, dominant, amb una autoestima molt elevada i se sent el centre de l'univers.
- Menteix, manipula i humilia amb facilitat i freqüència, i arriba a crear un sentiment de culpa i de dubte en la víctima que la fa dubtar fins i tot d'ella mateixa i de la seua salut mental.
- És un individu capaç de fingir en tot moment, i per això és molt difícil de conèixer, a més de ser un autèntic «camaleó», fet que encara en dificulta més la coneixença.
- És molt irresponsable, fins i tot no li importa el dany que puga causar als altres amb els seus actes. No pren en consideració els desitjos i les necessitats dels altres.
- Tolera malament les crítiques i no accepta uns altres punts de vista que no siguen els seus propis, no admet que se li discutisca. Per la mateixa raó, no accepta normes o regles preestablides per altres.
- Té reaccions extremes que pareixen capritxos momentanis que justifiquen la seua impulsivitat.

SEGONA PART: ÉS POSSIBLE CANVIAR PER AMOR UN XIC QUE TRACTA MALAMENT LA SEUA PARELLA? LA TEORIA DELS CERCLES CONCÈNTRICS DE L'AMOR L'AUTOCONeixEMENT

A. ACTIVITATS

Activitat 1

Abans d'iniciar l'activitat, el professor escriurà a la pissarra o llegirà en veu alta la frase següent:

«Si em conec, sabré elegir millor el que em convé».

Després, llançarà una sèrie de preguntes (que afegim a continuació) perquè l'alumne reflexione en veu alta, partint dels seus aprenentatges significatius i, així, entrarem en matèria. Per a això, i una vegada s'haja presentat cada qüestió, farem un sondeig d'opinions, a manera de pluja d'idees. (És convenient que aquesta activitat no passe de 10 minuts de duració.)

- a) Per què penseu que és tan important conèixer-se a un mateix?
- b) Creieu que és certa l'afirmació: «Com més et conegues més segur estaràs de tu mateix i sabràs millor el que necessites»? Per què? (Seria oportú que el professor anotara la frase a la pissarra.)
- c) Penseu que si us coneixeu bé sabreu elegir millor una parella que us siga compatible? Per què?

Activitat 2

Per a fer aquesta activitat, remetrem l'alumne a les pàgines de *La màscara de l'amor* en què hi ha la teoria d'«Els cercles concèntrics de l'amor», confeccionada per Vicente Garrido.

Seria convenient sol·licitar als alumnes, abans de fer l'activitat, que definiren en veu alta el que és per a ells un valor o principi, un hàbit i una preferència, a fi que aquests conceptes no porten a error. En el cas que existisca dubte, seria adequat que el professor l'aclarira.

En acabar l'activitat, uns 6 alumnes diran als seus companys el que han anotat. Mentrestant, el professor haurà d'analitzar que els resultats corresponguen als conceptes de valors, hàbits i preferències com queden definits en la teoria d'«Els cercles concèntrics de l'amor».

- (Treball individual) A partir de la teoria d'«Els cercles concèntrics de l'amor», exposada per Vicente Garrido, escriuiu tres valors o principis, quatre hàbits i quatre preferències que vosaltres tingueu.

Activitat 3

Per a la següent activitat en grup, entregarem a cada alumne una fotocòpia amb les frases que s'analitzaran. (Seria oportú que els grups no excediren de quatre components.)

En finalitzar l'activitat, sol·licitarem que els portaveus d'almenys tres grups exposen les conclusions a què han arribat. Es demanarà als altres alumnes que estiguen molt atents perquè poden rebatre els resultats de cada grup. Així que els portaveus hagen acabat les exposicions, el professor invitarà els alumnes perquè defenguen la seua postura en el cas que els seus resultats siguin diferents.

- (Treball en grup) A continuació trobareu una sèrie d'afirmacions, algunes falses i altres vertaderes. Després de discutir en grup quines són unes i les altres, anoteu en la casella corresponent de cada frase F (fals) o V (vertader), segons quina hàgeu decidit.

	V	F
1. Has d'estimar l'altra persona com és, i no com t'agradaria que fóra.		
2. L'amor ho pot tot.		
3. Les parelles sanes són les que es respecten i eviten fer-se mal coste el que coste.		
4. Per amor puc canviar els meus valors i creences i sentir-me igualment «jo».		
5. Cal acceptar una persona tal com és, perquè no canviarà.		
6. És més fàcil que canvie de sentiments que de conductes.		
7. Amb el temps faré que canvie i tot anirà millor entre nosaltres.		
8. Sé que no tornarà a insultar-me i a pegar-me perquè me ho va jurar.		
9. És molt gelós perquè em vol molt.		
10. No compartisc els seus principis però compartim unes altres coses, que és més important.		

Activitat 4

Sol·licitarem que aquesta activitat individual es faça per escrit de manera breu i explícita.

Quan els alumnes l'hagen finalitzada, seria convenient que quatre d'ells exposaren a la resta de la classe les seues conclusions. El professor propiciarà el diàleg en la classe.

- (Treball individual) Anoteu tres actituds d'Hèctor que us haurien bastat per a saber que ell no us volia, si vosaltres haguéreu sigut Marta. Una vegada les hàgeu assenyalat, expliqueu per què hoc reieu.

Activitat 5

L'activitat següent està composta per dues parts complementàries entre si. En la primera part el professor pot utilitzar les preguntes subratllades en el seu «Material complementari» a fi d'orientar l'alumne a formar el seu autoconeixement, perquè faça la segona part de l'activitat satisfactòriament.

En finalitzar l'activitat es pot sol·licitar que dos alumnes exposen les seues conclusions a la classe. El professor pot provocar el col·loqui entre els alumnes arran de les seues exposicions.

- (Treball individual) Aquesta activitat consta de dues parts. En la primera us haureu de definir amb relació al que coneixeu de vosaltres, o siga, el vostre autoconeixement. Per a això, heu de respondre a les preguntes següents: qui sóc, què vull ser, quins valors considere importants, etc.

(En aquesta part el professor pot anotar a la pissarra les preguntes del seu «Material complementari» que el mateix alumne es pot fer per a arribar al seu autoconeixement, a manera de guió.)

- A continuació, anotareu huit característiques o trets imprescindibles que ha de tenir la vostra parella ideal per a ser més feliços.

Activitat 6

Per a aquesta activitat en grup, seria convenient que aquests no excediren de quatre components.

En finalitzar l'activitat, els portaveus, d'almenys tres grups, exposaran a la resta de la classe les seues conclusions. Seria oportú que el professor anotara breument a la pissarra les raons que vagen dient els alumnes, per les quals Marta se sentia sola i confosa, i crear un xicotet debat, per exemple sobre les raons que apareixen en *La màscara de l'amor*.

- (Treball en grup) Busqueu en la novel·la *L'infern de Marta* dos paràgrafs en què es demostre que Marta se sentia sola i confosa abans de viure amb Hèctor. Després, expliqueu per què creieu que se sentia així.

Activitat 7

Per a fer aquesta activitat en grup, remetrem els alumnes a l'apartat de l'«Autoconeixement» confeccionat per Vicente Garrido en *La màscara de l'amor*.

La tècnica de grup que pot utilitzar, per exemple, és la Philips 66 (grup format per sis alumnes que treballaran l'activitat durant 6 minuts).

Quan els alumnes hagen acabat el treball, es demanarà que un de cada grup isca a la pissarra a anotar les seues conclusions, que després portarà a debat.

- (Treball en grup) Escriviu quatre raons que vosaltres penseu que justifi quen la necessitat de conèixer-se un mateix a fons.

B. RECURSOS DIDÀCTICS

En aquest apartat oferim una sèrie d'orientacions didàctiques per a complementar la pràctica docent i poder dirigir-la millor cap a l'èxit dels objectius plantejats en la guia pedagògica. A més, el professorat pot utilitzar aquesta informació específica per a reforçar coneixements, per a aclarir dubtes o com a recurs de sobreaprenentatge.

Aquestes orientacions seran per ús personal del docent; en el cas que haja d'utilitzar alguna de la informació següent a classe, tal com apareix ací, ho assenyalarem oportunament.

Al llarg de les intervencions del professor a classe:

- El professor haurà d'explicar què és l'autoestima (pot recórrer a la definició exposada en el seu «Material complementari») per a concloure que si aquesta és baixa ens fa vulnerables i per tant ens converteix en persones fàcils d'enganyar i conquistar amb unes poques mostres d'afecte. Tot això ens impedeix analitzar la situació (per exemple, la relació de parella) amb objectivitat i correm el risc d'iniciar una relació que ens farà mal.
- El professor ha d'invitar que els alumnes reflexionen sobre els valors que *no té* un home violent o un agressor de dones.
- Seria oportú que el professor exposara una sèrie d'«idees o pensaments» com a recurs per a reforçar continguts que ho necessiten. Vegem-ne uns exemples, que el professor podria utilitzar amb els seus alumnes:

«Si estic demanant a la meua parella que canvie les seues idees sobre la religió o el racisme, que deixi de beure tant, que faci esport, que..., el més convenient és que canvie de parella perquè tal com és no em pot fer feliç, encara que m'agrade.»

Un altre recurs d'aquest tipus serien les «qüestions-raonaments», que també pot utilitzar el professor per a reforçar aprenentatges de l'alumne.

Vegem-ne uns exemples que poden aprofitar a classe:

«Penseu: què és el que més us agrada sobre totes les coses?

Ara bé, estaríeu disposats a deixar de fer-ho perquè la vostra parella us ho demanara?

O millor, faríeu comprendre a la vostra parella que és part de vosaltres i que si ho canviara, ja no seríeu els mateixos?»

«Escolteu aquesta idea: (El professor pot anotar-la a la pissarra)

“Voler a algú és respectar-lo tal com és, sempre que la seua manera de ser no em faça mal o vaja en contra dels meus principis”.

Penseu que és correcta o incorrecta? Per què?»

C. MATERIAL COMPLEMENTARI

En aquest segon capítol del programa, el professor haurà d'orientar l'alumne perquè aconseguisca tenir un coneixement més gran i millor de si mateix. Per a això, hem seleccionat tres conceptes de la psicologia que poden ajudar el professorat per a aconseguir aquest objectiu en la seua actuació docent i perquè adquirisca més informació sobre l'autoconeixement.

TEXT

A continuació revisarem breument tres nocions psicològiques: autoconcepte, autoimatge i autoestima.

Autoconcepte. Es va desenvolupant al llarg de la infància, sent durant l'adolescència quan es complica en aparèixer capacitats cognitives noves, canvis físicosexuals i psicosocials (noves maneres de relacionar-se amb el seu entorn, família, amics..., noves exigències i demandes per part dels altres –ja no és un xiquet–, presa de decisions sobre el seu futur, etc.). L'adolescent ja ha de reconèixer-se amb un passat, un present, unes metes, desitjos i futur. Per a això és adequat i aclaridor preguntar-se: qui sóc, què vull ser, quines coses considere importants i valuoses, quines idees, valors i creences mantinc, etc.

L'autoconcepte segons Sarafino i Armstrong⁸ és: «la idea organitzada interna o personal que tenim de les característiques pròpies».

Aquestes inclouen els trets físics, el sexe, les tendències de conducta, les disposicions emocionals, les habilitats, els interessos i els objectius de la persona. En altres paraules, és una avaluació personal i detallada de la persona en la seua totalitat».

L'autoconcepte comprén al seu torn l'autoestima i l'autoimatge. Aquesta última, l'autoimatge, es refereix al coneixement que un té de si mateix, les seues característiques o

⁸ Sarafino, E. P. i Armstrong J. W., *Desarrollo del niño y del adolescente*, Trillas, Mèxic, 1991 (pàg. 331).

descripcions personals. Per exemple: «Em dic Patrícia. Tinc 15 anys. El meu pèl és castany, els meus ulls marrons. Puc jugar al basquetbol, muntar en monopatí i cantar. M'agrada llegir novel·les d'aventures, el pernil i el camp. El meu cantant preferit és Bisbal...», això és un exemple del que una adolescent podria incloure en la seua autoimatge.

D'altra banda, l'autoestima és l'autoavaluació de les qualitats que un posseeix, basant-se en l'autoimatge i en els valors de la seua cultura. Ací es plantejarien les preguntes següents: a qui em parec en la meua forma de ser?, qui sóc?, a quin grup pertanc?, com em definisc?, què sent respecte a...?, què sent respecte a mi?, fins a quin punt estic satisfet amb els meus èxits i aptituds?, em sent malament amb els meus fracassos i limitacions?, em sent malament amb mi mateix, per què?, etc. Així doncs, l'autoestima és un conjunt de valoracions i sentiments que es tenen sobre un mateix.

Segons Palacios⁹, l'autoestima pot tenir valors positius o negatius: «quan la distància entre les dades de la realitat i les nostres aspiracions i desitjos és curta o inexistent, el signe és positiu; al contrari, quan percebem que el que hem aconseguit o el que som capaços de fer està allunyat de les nostres metes i il·lusions, el signe pren un valor negatiu».

TERCERA PART: ES POT PREDIR SI UNA PERSONA A QUI CONEIXEM I ENS ATRAU POT SER ALGÚ PERILLÓS? LA INTUÏCIÓ

A. ACTIVITATS

Activitat 1

Com hem fet fins ara, haurem d'iniciar les activitats de la tercera part de *La màscara de l'amor*, «La intuïció », proposant als alumnes algunes qüestions per a reflexionar i així introduir-los en el tema que es tractarà, i perquè el professor pugua avaluar els coneixements previs que posseeixen sobre la intuïció.

És convenient no excedir-se més de cinc minuts en aquestes reflexions i fer-ho a manera de «pluja d'idees».

- a) Mai heu tingut la intuïció que passaria alguna cosa o que algú no era tal com apareixia ser? Què va pensar?
- b) Quines sensacions o sentiments tinguéreu quan va intuir alguna cosa estranya? (Es poden donar idees: nerviosisme, palpitations, por, intranquil·litat...)
- c) Penseu que la intuïció us pot ajudar a preveure situacions perilloses? Per què?

⁹ Palacios, J., «Desarrollo del yo», en López, F. (ed.), *Desarrollo afectivo y social*, Pirámide, Madrid, 1999 (pàg. 240).

Activitat 2

Aquesta activitat requereix coneixements previs que han adquirit els alumnes en la lectura de *La màscara de l'amor*. Per això, és convenient que es remeta a conceptes, indicadors i actituds relacionats amb la violència contra la dona.

Per a la seua correcció, com que és un treball individual, haurem d'establir un tipus de dinàmica en la classe que permeta el diàleg i la discussió davant dels resultats que exposen alguns alumnes.

- (Treball individual) Després d'haver llegit la novel·la, d'haver comprés i assimilat els conceptes estudiats en *La màscara de l'amor*, quines actituds/conductes no suportareu d'un nuvi o núvia?

Després d'escriure-les, expliqueu breument per què.

Activitat 3

A continuació anotarem algunes frases que demostren que la intuïció existeix, com per exemple:

«Mira que m'ho pensava!»

«No sé, tot em pareixia massa perfecte per a ser veritat!»

«Ja deia jo que allò no em pareixia normal!»

«Hi havia alguna cosa rara en ell que em feia mala espina!»

«Ho intuïa!...»

Després, les llegirem en veu alta i sol·licitarem als alumnes que proposen unes altres frases que expressen intuïció i les anotarem al costat de les anteriors. A continuació, passarem a exposar l'activitat.

En finalitzar l'activitat, invitarem els portaveus, d'almenys tres grups, que exposen les seues conclusions. És important obrir el diàleg entre els alumnes.

- En grups, heu de buscar, almenys, tres situacions en què la intuïció li va fallar a Marta i que a vosaltres us l'hauria «disparada» o despertada en fer-vos sentir alguna cosa estranya.

Activitat 4

Per a l'activitat següent farem fotocòpies per a cada alumne. Quan les tinguen, explicarem que hi apareixen una sèrie d'actituds que han de conèixer i recordar perquè la seua intuïció es pose en alerta així que les detecten.

Els indicadors que hem assenyalat en aquesta activitat són conductes que tenen els homes violents, però també poden aparèixer en dones violentes. En acabar l'activitat podríem invitar els alumnes que exposen les conductes que tenia Hèctor amb Marta. És convenient afegir les actituds que no indiquen els alumnes.

- (Treball en parelles) Hi ha una sèrie d'actituds que heu de conèixer perquè la vostra intuïció us pose en alerta. Aquestes conductes apareixen en xics/homes que assetgen les seues parelles, com ara:
 1. Fer-te sentir culpable («tot ho faig per tu, i a tu et costa deixar els teus amics», «t'ho he comprat amb tot el meu afecte i m'ho rebutges», «penses que tinc algun interès amagat i només vull conquerir-te»).
 2. Fer coses perquè li tingues simpatia (telefonar-te, enviar-te regals o notes, fer-se el graciós perquè acceptes alguna cosa que en principi no vols fer...).
 3. Actes més violents: amenaçar-te, trencar alguna cosa teua, mostrar-te que està molt molest enfadant-se d'una manera exagerada, cridar sense control, pegar punyades contra les coses...
 4. Investigar sobre tu (amb qui vas, on sols anar, on vius...).
 5. Empra trucs o estratègies per a estar prop de tu o per a veure't, per a forçar una trobada o cita.
 6. No fa cas de les teues peticions (no respecta la teua opinió o els teus desitjos).
 7. Es percep com un xicot/a un poc possessiu/a des del principi: només et vol per a ell/ella.
 8. Fa plans immediats on et veus fi cat/da sense esperar-ho ni demanar-ho.
 9. Inverteix molt de temps i esforços exagerats cap a tu.
 10. Et dedica molta atenció i fins i tot recorda tot el que li vas dir o vas fer.
 11. Actua amb gelosia davant de comentaris, persones...
 12. Et vol per a ell/ella només, i arriba a aïllar-te del grup, amics, família.
 13. Presenta antecedents psiquiàtrics.
 14. Controla el que fas i on vas.

Recordeu que un només d'aquests indicadors no és prou per a pensar que és un xic perillós, encara que també depèn de quin d'aquests indicadors triem. Per exemple, és bastant habitual que quan ens enamorem intentem esbrinar coses sobre la persona que ens agrada (4), però el que no fem és amenaçar-la, controlar-la, insultar-la, etc.

- Ara, podríeu assenyalar quines de les actituds anteriors tenia Hèctor amb Marta?

Activitat 5

La següent activitat requereix que el professor s'haja informat prèviament d'institucions, associacions, ONG'S, etc., del seu entorn que treballen el tema de la violència contra la dona (també anomenada violència domèstica). Amb aquesta informació confeccionarem un breu directori on s'anotarà direcció, telèfon i correu electrònic (si hi haguera) i que s'oferirà als alumnes per a la realització d'aquesta activitat.

Podríem iniciar la recerca d'aquesta informació des de la Direcció General de la Dona o l'Institut de la Dona.

Aquesta activitat pot explicar-se una sessió abans de la seua presentació perquè els alumnes tinguen prou temps de fer-la. Posem un nombre màxim i mínim de fulls i aclarim que poden utilitzar tots els recursos didàctics de què disposa l'escola –si fóra possible– per a la seua exposició (acetats, vídeo, diapositives, etc.) i del temps de què disposaran per a exposar el seu treball.

Els resultats que obtinga cada grup de treball hauran d'exposar-los a classe. A més, seria convenient que feren fotocòpies de la seua investigació per a entregar-les a la resta de grups, d'aquesta manera adquiriran més informació sobre el tema.

- (Activitat extraescolar per grups) En la informació que us hem lliurat, apareixen una sèrie d'institucions que treballen el tema de la violència contra la dona (també anomenada violència domèstica). Amb aquesta informació us podeu posar en contacte amb aquests centres i investigar diferents aspectes sobre el tema, per exemple: quin tipus d'ajudes donen?, quin tipus de tractament fan amb les dones maltractades? Podeu arrebregar informació estadística, dades concretes, etc. El tema del treball és lliure.

B. RECURSOS DIDÀCTICS

En aquest apartat donarem una sèrie d'orientacions didàctiques al professor per a complementar la seua activitat docent i, així, podrà dirigir-la millor cap a l'èxit dels objectius plantejats en la guia pedagògica. A més, el professor pot utilitzar aquesta informació específica per a reforçar coneixements, per a aclarir dubtes o com a recurs de sobreaprenentatge.

Aquestes orientacions seran per a ús personal del professorat; en el cas que haja d'utilitzar alguna de la informació següent a classe, tal com apareix ací, ho assenyalarem oportunament.

Al llarg de les intervencions del professor a classe:

- És necessari que el professor s'assegure que l'alumne coneix les característiques dels homes que poden ser violents. Aquests coneixements ajudaran la seua intuïció per a advertir-lo d'un «possible» perill.
- És convenient que el professor advertisca que hi ha sentiments i sensacions que poden aparèixer davant d'un home violent. Per a això seria oportú que el professor anotara la següent llista a la pissarra, o que ho dictara:
 - Por
 - Vacil·lació
 - Sentiments de desgrat
 - Aprensió
 - Dubte (no sé...)
 - Curiositat
 - Sospita
 - Pressentiment
 - Desconfiança
 - Intranquil·litat
 - Aclapament

- És important que els alumnes arriben a detectar situacions en què la intuïció es posa en funcionament, per a això el professor els hauria d'invitar a recordar moments en què aquesta els va advertir d'«alguna cosa». Ha de fer que els alumnes es familiaritzen amb la «sensació intuïtiva».
- El professor haurà d'ajudar a fer que els alumnes consideren la intuïció com la millor arma per a combatre o prevenir un perill o situació «no normal» davant de possibles relacions de violència en la parella. Per a això seria convenient que el docent ressaltara la importància del coneixement sobre el tema a través de *La màscara de l'amor*, i les activitats que vagen fent a classe.
- Seria oportú que el professor exposara una sèrie de «qüestions-raonaments» com a recurs didàctic per a reforçar continguts sobre la intuïció que així ho necessiten. Vegem alguns exemples que el professor pot utilitzar amb els seus alumnes:
 - No vau intuir en algun moment de la novel·la que Hèctor no era com aparenyava ser o que hi havia alguna cosa estranya en ell?
 - En el moment en què Marta observa que les inicials de l'anell no corresponen al nom de la mare d'Hèctor, no vau tenir alguna sensació de dubte o d'intranquil·litat?
 - Segons Hèctor, va viure a Anglaterra, però quan es troba amb un turista anglès no sap parlar aquesta llengua i es burla d'ell. No era estrany per a vosaltres?
 - No intuïeu algun perill per a Marta abans del desenllaç final? Quan i per què?
- És important que el professor, al llarg de les seues intervencions a classe, reitere a l'alumne que: «les persones no canvien perquè els ho demanen, els ho diguen o per amor». Aquesta sentència pot anotar-se a la pissarra.

C. MATERIAL COMPLEMENTARI

El material que presentem a continuació és per a ús exclusiu del professor. No obstant això, pot utilitzar –arribat el cas– els exemples adaptats a la realitat de l'adolescent, per a aclarir dubtes o reforçar coneixements dels alumnes. Amb això pretenem donar més informació al professorat sobre el tema de la intuïció i un recurs més per a la seua pràctica docent.

TEXT

La intuïció és imprescindible com a sistema d'alarma intern que no està contaminat per l'exterior. Sol identificar-se amb expressions com ara: «Mira que me ho imaginava!», «Ja deia jo que allò no em pareixia normal!», «Hi havia alguna cosa estranya en ell que em feia mala espina!», «Ho intuïa!...». De segur que vosté més d'una vegada ha tingut intuïcions, veritat?

La intuïció actua abans que siguem conscients de la situació o que tinguem totes les dades. Per exemple, imagine's que el nuvi de la seua amiga té alguna cosa estranya que no li agrada; no sap explicar què és amb exactitud, però l'incomoda o, fins i tot, no li cau bé. Llavors comença a esbrinar coses sobre ell perquè se sent intranquil·la. Amb el pas de les setmanes descobreix que també va amb altres xiques a més de la seua amiga, i vosté pot pensar: *«Ja deia jo que hi havia alguna cosa en ell que em feia mala espina!»*. La seua intuïció no el va traïr i va ajudar a fer que la seua amiga deixara un home que no la respectava.

Si no fem cas de la intuïció ens estem mentint i fins i tot podem arribar a disculpar o justificar una conducta que, tal vegada, sempre hem criticat. Per exemple, el seu millor amic li fa comprendre que el seu nou nuvi beu massa, que se'n passa amb la beguda. Vosté ho justifica dient que: *«té una mala ratxa en el treball i altres problemetes, però quan tot se solucione de segur que no beurà tant»*.

Però aquest mateix amic li recorda una cosa que vosté li ha dit en diverses ocasions: *«que l'alcohol destrueix les persones i que no soluciona res, al contrari, si el que beu no s'enfronta als seus problemes sense alcohol, encara menys ho farà ebri»*.

El pitjor és que vosté creu que amb el temps i amb la seua ajuda canviarà. Encara que la seua intuïció li fa sentir-se incòmoda perquè el seu nuvi bega tant, no ho veu normal, fins i tot sap que no hi ha justificació perquè bega d'aquella manera, no obstant això, decideix no fer cas de la seua intuïció. A més, coneix el tema dels alcohòlics i sap que és una malaltia amb difícil i costosa curació, encara que els seus coneixements pareix que no els utilitza per a eixir d'aquesta relació, que, quasi amb tota seguretat, li portarà problemes. I això que la seua intuïció li adverteix del perill.

La intuïció ens adverteix, és com un far en la costa a la nit, i hem d'aprendre a escoltar-la i a fer-li cas. Si no és així, una part de nosaltres s'estarà enganyant o cosa que és pitjor, podem córrer riscos que podríem haver evitat.

Podem intuir el perill que ens adverteix que alguna cosa no va bé o que res roí o estrany passarà. Per això recomanem:

«Cal escoltar-se a si mateix/a, cap sentiment apareix perquè sí, sense més. La intuïció apareix com a resposta a alguna cosa i actua en el teu benefici, escolta-la!»

QUARTA PART: ES POT PREDIR SI UNA PERSONA A QUI CONEIXEM I ENS ATRAU POT SER ALGÚ PERILLÓS? CONEIXEMENT DELS MITES DE L'AMOR

A. ACTIVITATS

Activitat 1

Com s'ha anat fent fins ara, iniciarem la sessió d'activitats d'aquest tema llançant una sèrie de preguntes que porten l'alumne a la reflexió. Al mateix temps, això permetrà detectar algun error en l'adquisició de coneixements i idees per part de l'alumne.

La duració d'aquesta activitat no excedirà els cinc minuts.

- a) Alguna vegada us han humiliat, manipulat o mentit? I com us heu sentit?
- b) Creieu que un home violent pot deixar de ser-ho perquè la seua núvia li ho demane? Per què?
- c) Penseu que: «amor és sinònim de dolor», «voler és sinònim de sofrir» i «agredir sinònim d'amar»? (Es podran anotar aquestes tres frases a la pissarra.) Per què?

Activitat 2

Perquè els alumnes facen satisfactòriament l'activitat següent, seria oportú que aclaríem i diferenciàrem amb exemples les paraules: *humiliar*, *manipular* i *xantatge*. Remetem el professorat al «Material complementari» de l'apartat cinqué de la guia pedagògica, per a més informació sobre el tema. Recordem que tant la humiliació com la manipulació són elements de l'abús psicològic, sense oblidar que –a més– una bufetada és humiliant per a qui la rep, i això és violència física.

Per a la realització d'aquesta activitat seria oportú que férem fotocòpies per a cada alumne, i que els grups de treball estigueren formats per tres alumnes dels dos sexes, sempre que siga possible.

En finalitzar l'activitat, invitarem els portaveus, d'almenys quatre grups, a exposar a la classe les seues conclusions. Quan hagen acabat, animarem que els altres alumnes intervinguen per a rebatre només allò amb el que no estan d'acord.

- (Treball en grup) A continuació veurem una sèrie de frases que demostren humiliació i/o manipulació (HU/MA), encara que tal vegada alguna frase manifeste ambdues coses. Després de llegir-les i discutir-les en el grup, assenyaleu a quin tipus d'abús psicològic pertany cada una.

	HU	MA
1. No sé per què em dius això, amb tot el que he fet per tu.		
2. Si em deixes, la meua vida ja no tindrà sentit... em suïcidaré.		
3. Si t'has gitat amb mi, com puc saber que sóc l'únic?		
4. No et tornaré a pegar una bufetada. Perdona, és que no suporto la idea que em deixes d'estimar.		
5. Ja estàs plorant com una xiqueta estúpida i malcriada. No ho suporte!		
6. Això és el que em dius, que he sigut el primer, però mai no podré saber si és veritat.		
7. Si no vull que vages amb els teus amics és perquè tindrè menys temps per a estar amb tu.		
8. Mira aquella xica, està boníssima! Si tu tingueres aquell cos.		
9. T'estime tant que no suporte que parles amb altres xics.		

Activitat 3

Per a aquesta activitat seria oportú (si no s'haguera fet amb anterioritat) que explicàrem els conceptes d'*humiliació* i *manipulació*. És important que anotem que la humiliació pot ser de paraula o de fet (violència psicològica i/o física).

En acabar l'activitat, sol·licitarem almenys a quatre alumnes de diferents parelles que exposen als seus companys els resultats del seu treball. Mentre ho fan, advertirem errors o omissions en els seus comentaris que seria oportú aclarir a la classe.

- (Treball en parelles) Busqueu en la novel·la *L'infern de Marta* dos paràgrafs en què Hèctor humilie Marta i dos més on la manipule.

Activitat 4

En aquesta activitat seria convenient que el professor anomenara una sèrie de sentiments i sensacions que generen una relació de parella sana, com ara: *seguretat*, *comprensió*, *felicitat*, *afecte*, *alegria*, *tranquil·litat*, *suport*, etc., per a passar després a fer l'activitat.

En finalitzar la tasca sol·licitarem almenys a huit alumnes que diguen algunes de les sensacions i sentiments que han anotat en els quaderns i les escriurem a la pissarra. Una vegada feta aquesta part de la correcció de l'activitat, demanarem que els alumnes diguen en veu alta els antònims de les paraules que han escrit; per exemple: *alegria/tristesia*, *tranquil·litat/desassossec*, etc., a fi que ells comproven els sentiments i les sensacions que pot produir una relació violenta o poc sana.

- (Treball individual) Escriviu almenys sis sentiments o sensacions agradables que us hauria de provocar una relació de parella satisfactòria i sana.

Activitat 5

Aquesta activitat requereix la recerca d'informació en Internet sobre la violència contra la dona. Per a facilitar el treball als alumnes es pot escriure a la pissarra algun recorregut possible. Una altra via oportuna és entrar a les pàgines web, per exemple, de la Direcció General de la Dona o de l'Institut de la Dona.

És necessari que els articles extrets d'Internet tinguin alguna referència bibliogràfica: pel nom de l'autor o associacions que ho publiquen, periòdics, etc.

Aquesta activitat pot sol·licitar-se amb una sessió d'antelació perquè els alumnes tinguin temps de buscar la informació demanada. I se'ls advertirà que les conclusions del seu treball seran exposades a classe, per la qual cosa seria adequat facilitar-los els mitjans didàctics del centre (vídeo, diapositives, acetats, etc.) si així ho requereixen.

Els grups no haurien d'excedir els quatre alumnes.

- (Treball en grup) Busqueu en Internet dos articles sobre la violència contra la dona i imprimiu-los. Després de la lectura, haureu de redactar unes conclusions que ressalten els elements comuns en aquests dos articles, així com les idees més importants per a vosaltres.

B. RECURSOS DIDÀCTICS

En aquest apartat oferim una sèrie d'orientacions didàctiques per a complementar la pràctica docent i, així, dirigir-la millor cap a l'èxit dels objectius plantejats en aquesta guia pedagògica. A més, el professorat pot utilitzar aquesta informació específica per a reforçar coneixements, per a aclarir dubtes o com a recurs de sobreaprenentatge.

Aquestes orientacions seran per a ús del professorat; en el cas que haja d'utilitzar alguna de la informació següent a classe, tal com apareix aquí, ho assenyalarem oportunament.

Al llarg de les intervencions del professor a classe:

- És important que el professor vaja llançant idees al llarg de les seues intervencions sobre l'amor sa i real per a anar desmitificant els tòpics existents sobre l'amor cinematogràfic i novel·lesc. Vegem algunes d'aquestes idees que el docent pot utilitzar a classe:
 - «El més important és que un/a se senta més feliç amb parella que sense ella, sobretot, segons van passant els mesos.»
 - «Tenir parella ha de suposar una millora en la nostra vida i que ens permeta sentir-nos millor amb nosaltres mateixos i amb els altres, més forts i segurs, etc.»
 - «No cal confondre l'etapa de l'enamorament, al principi de la relació, en què tot és perfecte, amb el vertader estimar, que requereix més temps compartit i molt de coneixement mutu.»

- El professor pot utilitzar com a recurs de reforç per a l'aprenentatge de l'alumne una sèrie de «qüestions-raonaments» que pot dir en veu alta o anotar-ho a la pissarra. Vegem-ne alguns exemples que el docent pot utilitzar a classe:
 - Quan estimeu molt a algú, eviteu sempre fer-li mal i que els altres li'n facen? Per tant, quan un xic/a diu que us vol però us fa sentir tristos, angoixats o us fa sentir malament en general, creieu que us vol?
 - Si al vostre millor amic/ga el trobeu preocupat, trist i fins i tot plorant, quina reacció tindríeu?
 - I si les vostres parelles es comportaren despectivament davant de les vostres llàgrimes o la vostra tristesa dient una cosa com: «ja comences amb les teues llàgrimes, ara què et passa?», com us sentiríeu?
 - Què opineu d'aquesta frase?: «La teua parella pot dir-te i jurar-te que et vol però si la seua manera d'estimar et fa mal, no és cert perquè el vertader amor no suposa viure sota el dolor o l'ansietat. O és que tu sí que fas mal i fas sofrir habitualment la teua parella si la vols?».
 - Creieu que quan un vol a algú menteix, humilia, manipula, etc., aquesta persona? Per què?

CINQUENA PART: ES POT PREDIR SI UNA PERSONA A QUI CONEIXEM I ENS ATRAU POT SER ALGÚ PERILLÓS? CONEIXEMENT DELS PRECURSORS DE LA VIOLÈNCIA

A. ACTIVITATS

Activitat 1

Com hem fet fins ara, iniciarem les activitats de la cinquena part de la guia pedagògica, «Coneixement dels precursors de la violència», proposant als alumnes algunes qüestions per a reflexionar, d'aquesta manera els introduïrem en el tema que es tractarà, i així es poden avaluar els coneixements previs.

És convenient no excedir els cinc minuts en aquestes reflexions i fer-ho a tall de «pluja d'idees».

- a) Per què penseu que algunes persones menteixen, humilien i manipulen les seues parelles?
- b) Què creieu que és pitjor, el dany psicològic o dues galtades? Per què?
- c) Per què creieu que l'abús psicològic pot anular-nos com a persones?

Activitat 2

Aquesta activitat haurà de lliurar-se en fotocòpia a cada alumne; així que la tinguen en llegiran el contingut per si hi haguera dubtes, que el professor aclarirà. Quan tot estiga conforme, els alumnes la poden dur a terme.

En finalitzar l'activitat demanarem que els portaveus de diferents grups exposen les seues conclusions. Avaluarem que aquestes corresponguen als tres apartats (agressió verbal, llenguatge corporal i xantatge).

- L'abús psicològic o emocional és qualsevol tipus d'agressió a la persona que provoca molts conflictes personals, frustracions i traumes d'origen emocional, i que pot arribar a ser permanent. D'altra banda, no ho oblideu, aquest tipus d'abús pot desembocar en agressió física i/o sexual.

Al llarg de la novel·la hem pogut comprovar moltes formes d'abús psicològic. Dividim-ho, per exemple, en tres apartats.

AGRESSIÓ VERBAL	Que s'utilitza per a humiliar, amenaçar, ridiculitzar o denigrar la parella. Açò demostra la inexistència de comunicació, la falta de respecte i vertader afecte cap a l'altre. Pot expressar-se en forma d'insults o de frases feridores.
LLENGUATGE CORPORAL	Que es pot detectar amb actituds exagerades i agressives (espantar-te, llevar-te la mà d'una manera brusca...), mirades d'insatisfacció, de rebuig, de burla o enuig que no arribem a comprendre. A més, es donen molt poques mostres d'afecte (abraçar, acariciar...).
XANTATGE EMOCIONAL	Que fa desenvolupar en la víctima el sentiment de culpabilitat, la impotència per a resoldre els problemes de parella, la negació de la llibertat, la imposició d'idees i no poder ser un mateix (anul·lació de la personalitat).

- (Treball en grup) Busqueu un exemple de cada un dels tres apartats d'aquesta taula que apareguen en la novel·la.

Activitat 3

Aquesta activitat serveix per a assegurar-se que els alumnes han assimilat els diferents tipus d'agressió psicològica que es poden donar en una parella.

En acabar l'activitat, sol·licitarem que entre quatre i sis alumnes escriguen a la pissarra les seues frases. Després, convidarem la resta de la classe a analitzar-ne els continguts per a assegurar-se que cada concepte es correspon amb la frase.

- (Treball individual) Escriviu una frase que demostre l'existència de manipulació, una altra de xantatge i, finalment, una altra frase d'humiliació en una relació de parella. Després d'haver-les escrites, penseu com us sentiríeu si les vostres parelles us digueren això.

Activitat 4

Per a la realització d'aquesta activitat seria oportú entregar-ne fotocòpies a cada alumne.

En acabar l'activitat sol·licitarem que, almenys sis alumnes, exposen a la classe les seues conclusions.

- Com podem detectar l'abús psicològic? A continuació, donarem una llista de símptomes que se sofreixen quan una persona està sotmesa a aquest tipus d'abús. No cal que es donen tots al mateix temps per a saber que estem sent víctimes d'abús emocional.

– Falta de gana	– Apatia
– Aïllament social	– Fatiga
– Trastorns psicossomàtics (dolors de cap, amenorrea, dolors d'estómac, asma...)	– Palpitacions
– Disminució de la concentració	– Dolor pèlvic
– Falta de seguretat i de confiança en un mateix	– Vertigen
– Insomni	– Dolor toràcic
	– Depressió

- (Treball en parelles) Prenent com a fonament la taula anterior, busqueu tres símptomes d'abús psicològic que sofreix Marta, i assenyalau en quina part de la novel·la apareixen.

Activitat 5

Aquesta activitat podem sol·licitar-la com a treball per a la sessió següent. Establirem un mínim i un màxim de text que s'ha d'escriure.

La correcció d'aquesta activitat es pot fer fora de la sessió i comentar-ne algunes correccions que s'hagen efectuat a la classe següent, o bé que tres alumnes lligen la seua redacció (sense prèvia correcció) als companys.

- (Treball individual) Redacteu una carta que suposadament envia una amiga a una altra contant-li com es porta el seu nuvi amb ella (què li diu i què li fa), i que mostre que aquesta xica està sofrint violència psicològica en la seua relació.

Activitat 6

Per a la realització d'aquesta activitat, remetrem l'alumne als indicadors de Becker que apareixen en *La màscara de l'amor*.

En acabar l'activitat es podria sol·licitar que, almenys tres alumnes, exposen les seues conclusions; o bé, es pot fer un sondeig sobre aquells indicadors de Becker que es consideren més perillosos o violents i no haurien d'admetre's en una relació i, per tant, els alumnes han de recordar immediatament.

- (Treball individual) Després de fer un repàs dels conceptes estudiats en *La màscara de l'amor*, quines característiques personals no hauria de tenir la vostra parella ideal? Podríeu revisar per a aquesta activitat els 29 indicadors assenyalats per Becker.

B. RECURSOS DIDÀCTICS

En aquest apartat oferim una sèrie d'orientacions didàctiques per a complementar la pràctica docent i, així, dirigir-la millor cap a l'èxit dels objectius plantejats en aquesta guia pedagògica. A més, el professorat pot utilitzar aquesta informació específica per a reforçar coneixements, per a aclarir dubtes o com a recurs de sobreaprenentatge.

Aquestes orientacions seran per a ús del professorat; en el cas que haja d'utilitzar alguna de la informació següent a classe, tal com apareix ací, ho assenyalarem oportunament.

Al llarg de les intervencions del professor a classe:

- El professor ha de deixar clar que l'abús que primer sol aparèixer en la gran majoria dels casos és el psicològic. Una vegada la víctima està indefensa emocionalment i anímicament, serà atacada físicament. Aquesta indefensió emocional pot detectar-se si apareix en la víctima: autoestima baixa, síndrome depressiva, si presenta reaccions d'estrés o té sensació d'impotència i sentiment d'abandó per part dels altres.
- El professor ha d'aconseguir que els alumnes coneguen els símptomes del maltractament psicològic i que ho relacionen amb paraules com: dolor, dany, soledat, tristesa, patiment, apatia, etc. També han de saber diferenciar i detectar la manipulació, la humiliació, el xantatge, etc.; aquests coneixements els ajudaran sens dubte a identificar l'agressió psicològica.
- És important que el professor aclarisca que no cal que apareguen tots els indicadors que defineixen un agressor, i encara menys a l'inici, perquè aquest s'anirà mostrant tal com és a poc a poc, sobretot quan la xica/dona «li pertanga», la tinga segura perquè ja se n'ha enamorat. Per això hem de remarcar als alumnes que és millor deixar que la intuïció siga el primer detector d'«anormalitats o coses rares», i que ens hauria de bastar per a posar atenció a la relació, per a prestar atenció amb l'«antena posada» a com es van desenvolupant les coses.

C. LECTURES¹⁰

ABÚS PSICOLÒGIC O EMOCIONAL

El maltractament psicològic que una dona pot rebre del seu company és tan perjudicial com el físic, indica un estudi recent de la Universitat de Carolina del Sud (EUA). «Descobrim que la violència mental estava associada a moltes conseqüències que té per a la salut la rudesa física comesa per un company íntim», afirma la directora de la investigació, Ann Coker.

Per a arribar a aquesta conclusió els investigadors van interrogar 1.152 dones internades o ateses en distints hospitals, durant un període de 2 anys (va finalitzar al gener de 1999). Gràcies a aquest treball van descobrir que el 54% de les enquestades havia sofrit en algun moment abús físic o psicològic per part de la seua parella.

D'altra banda, el 14% de les dones van assegurar haver rebut maltractament psicològic sense violència física, definint l'abús mental com a sentiments continus de perill i pèrdua de poder i control. En parlar dels seus problemes de salut, aquest grup de dones va mostrar la mateixa baixa estima que les que van rebre abús físic, la qual cosa origina una visió pobre de la seua salut física i mental.

Com a part de l'estudi, es va mencionar que les dones subjectes a maltractament psicològic tenien el doble de probabilitats de patir dolors crònics, infeccions transmeses sexualment, dolor pèlvic crònic, úlceres estomacals, espasmes de còlon i migranya, en relació amb aquelles que mantenien una relació de parella estable.

Finalment, Ann Coker va establir que «igual que amb el seguiment de malalties cròniques, la detecció primerenca d'abusos domèstics podria portar a una intervenció efectiva per a reduir la quantitat d'aquest tipus d'esdeveniments i la mortalitat associada a aquests».

MALTRACTAMENT PSICOLÒGIC CONTRA LA DONA

Per Andrés Montero Gómez

Publicat en *La Razón*, 7 de març del 2002

El dolor físic que produeix en una dona l'agressió de la seua parella cessa, es mitiga, quan els sensors somàtics apropiats deixen d'enviar comunicacions als centres nerviosos encarregats de processar-lo. Després de l'agressió, després de la pallissa, l'organisme acciona mecanismes de reajustament que s'encarreguen d'estroncar les ferides, de rehabilitar en la mesura que es puga un equilibri que en situacions de tortura no pot ser més que precari, perquè l'exposició a l'amenaça supedita la salut a la mobilització sostinguda del sistema d'alerta de la víctima, sempre en tensió, esgotat. Fins i tot en entorns d'agressió constant, el cos eleva els seus llindars perceptius i el dolor

¹⁰ Per a ampliar coneixements sobre el tema, el remetem a: Garrido, V., *Amores que matan*, Algar editorial, València, 2001 (pàgs. 19-50).

acumulat se sent menys, se suporta més. Amb tot, a pesar de les ferides i cicatrius que els cops deixen en la pell, el major impacte en les dones víctimes de violència per part de les seues parelles masculines transcendeix els confins fisiològics de l'organisme, perquè és atribuïble a les repercussions psicològiques, a les seqüeles emocionals inherents a les agressions en una relació íntima.

La violència, en qualsevol escenari, té un efecte bidimensional, ja que actua nocivament sobre la víctima tant en un pla físic com psicològic. En l'àmbit de la violència contra la dona en contextos domèstics, les agressions sempre provoquen conseqüències d'índole psicològica associades a les lesions físiques producte dels cops. Les expressions de deterioració psicològica trobades en les víctimes de maltractament habitual oscil·len entre l'ansietat crònica o la depressió per desesperança, fins a la configuració de quadres psicopatològics com la síndrome d'estrés posttraumàtic. En aquesta síndrome la dona violentada és envaïda per constants malsons i pensaments interferents protagonitzats pel seu agressor, es troba dominada per una resposta d'alarma desajustada que la fa hipersensible a l'entorn, i el cos i la ment es convulsionen cada vegada que evoquen un lloc, un record de l'ambient on sofreix o sofrirà la violència.

Tots aquests efectes són generalment identificables *a posteriori*, es fan patents quan es detecta la violència. No obstant això, en l'espectre de modes denigrants d'anul·lar un altre ésser humà, trobem un altre tipus de maltractament no lligat necessàriament a cap violència física, més lent, més subtil, més silent, difícil de detectar, però no menys insidiós i a vegades prou més destructiu: el maltractament psicològic.

La renovada legislació penal espanyola d'abril de 1999 reconeix el maltractament psicològic habitual com a tipologia delictiva en causes de violència familiar. No obstant això, poques són les ocasions en què pot demostrar-se judicialment la seua presència i greu incidència en la salut de la dona maltractada. El maltractador psicològic no usa la força de les seues mans o cames, no utilitza objectes per a pegar, no agredeix sexualment. La seua violència té el mateix objectiu que l'aplicada per mitjans físics, anul·lar i dominar la víctima, però els seus recursos són distints. Prevalent-se del seu accés al recinte íntim de seguretat i confiança construït en la parella, l'abusador psicològic posa en pràctica un repertori divers de tàctiques inscrites en una estratègia general d'extinció progressiva de la identitat de la víctima. Sovint emmascarat entre conductes pseudoafectives dirigides a desorientar emocionalment la dona, l'abús psicològic s'encarna en desvaloritzacions; amenaces encobertes; conductes de restricció de la llibertat de la dona; crítiques i ridiculització d'aspecte, iniciatives i personalitat; culpabilització i, a al voltant d'això, un aïllament gradual que redueix les probabilitats de fuga de la víctima i l'exposa traumàticament a un entorn deshumanitzant. El conjunt té un resultat acumulatiu que debilita el sentit de la identitat de la víctima, desposseint-la de referents i minant subreptíciament la capacitat d'inserció equilibrada en el seu propi entorn vital. La integritat psicològica de la dona abusada es fragmenta i ella comença a sentir-se insignificant, xicoteta, avergonyida de ser i existir.

Detectar l'abús psicològic i fixar la seua existència per mitjà de proves és un repte encara no afrontat amb claredat pel sistema d'assistència a les víctimes. En aquest sentit, el rol de disciplines com la psicologia forense i l'impuls de la investigació aplicada –en la delimitació conceptual del fenomen i en la provisió d'instruments vàlids d'avaluació– es consideren indispensables en la determinació exacta de les condicions de convivència d'una parella en què es perpetua un agressor. El maltractament psicològic està subjacent, sovint sense aconseguir l'estatus de prova, en la pràctica totalitat de causes penals per violència domèstica i en la majoria de causes civils de separacions contencioses. En paral·lel, unida a la instrumentació apropiada de mitjans per part del sistema de justícia, és necessari estendre la conscienciació de la població en general sobre la naturalesa i les implicacions de l'abús psicològic, una àrea poc explorada però que la comprensió de la qual és imprescindible i nuclear per a desterrar certes dinàmiques deshumanitzants de les relacions de parella.

D. MATERIAL COMPLEMENTARI

Com el professor ha pogut comprovar al llarg de *La màscara de l'amor*, en la violència exercida contra la dona hi ha una càrrega important d'abús psicològic, assenyalat en cada un dels apartats de què consta aquest text de Vicente Garrido. I segons aquest, hem cregut convenient afegir-hi la informació següent per a l'ús del professor en la seua pràctica docent.

TEXT

La gran majoria dels casos de violència en la parella solen iniciar-se amb abús psicològic o emocional que va desmantellant i debilitant l'autoestima i la fortalesa psicològica de la víctima. Pareix prou habitual que una vegada que la dona està «debilitada» (i per això és fàcil de manipular) es done la violència física, sent un maltractament que agreuja la situació emocional d'aquesta. Fins i tot pot succeir que la víctima no perceba que «alguna cosa no funciona bé en la seua parella» fins que no ha rebut una forta bufetada o una punyada; en aquests casos la dona ha sigut incapaç de reconèixer que ja era una víctima d'agressió psicològica.

L'abús psicològic ha sigut definit per Walker (1984) com aquell que inclou aïllament, amenaces, degradació i administració de drogues o alcohol. L'agressió psicològica conjugal es refereix a conductes verbals com insults i conductes no verbals que no van dirigides al cos de la parella, per exemple pegar cops a portes o destrossar objectes. Però, per damunt de tot, ha de quedar clar que els termes físic i psíquic tenen sentit per a determinar la forma de conducta expressada més que les conseqüències produïdes, ja que els actes físicament agressius produeixen dany tant psicològic com físic.

D'altra banda, la violència (psicològica i/o física) sol anar augmentant en intensitat i freqüència amb el pas del temps. Assenyalarem 5 indicadors que apareixen ja des de l'inici de la relació i ens haurien de bastar per a pronosticar que la violència és part d'aquesta:

1. Intents de control i aïllament per part del xicot/home. Com assenyalen González i Santana:¹¹ «*Vol saber tot el que fas, exigeix explicacions per tot, formula prohibicions i amenaces, imposa regles, pretén que no tingues secrets per a ell, critica les persones amb què et relaciones, t'exigeix que li dediques la major part del teu temps...*».
2. Conductes violentes o agressives. Són xicots/homes que estan enfadats per quasi tot, estan malhumorats, s'expressen amb paraules obscenes que demostrin agressivitat, quan s'enfaden poden pegar punyades o puntellons a objectes, criden, etc.
3. Humiliació. El subjecte que humilia deixa de parlar a la seua parella per alguna cosa que no li ha agradat que faça o diga, deixa d'acudir a una cita sense avisar, desapareix sense donar explicacions; es burla, utilitza el que sap de la seua parella per a retraure-li coses, humiliar-la o burlar-se d'ella; etc. En paraules de Garrido:¹² «*La humiliació pretén minar l'autoestima de la dona, fer que se senta una persona menyspreable davant dels seus propis ulls. Així, l'agressor pot començar amb una queixa i derivar després a una crítica constant i als insults, sense que ni tan sols ella sàpiga exactament els motius de tot això. Una altra possibilitat és posar-la en evidència en públic, amb comentaris clarament despectius*».
4. Manipulació. Com que no admet que ell siga el responsable o culpable de res, capgira la situació i fa responsable la seua parella; si es protesta per alguna cosa, acaba la conversa –si s'arriba a iniciar– fent veure que ell és la víctima (l'incomprés, el no amat...); fa preguntes amb doble intenció; posa trampes per a saber si la seua parella li menteix o l'enganya; davant d'una conversa que no li interessa mantenir trau temes per a desviar-la i, fins i tot, poder atacar la seua parella; el que diu o fa és contradictori, etc.
5. És un xicot/home que no admet crítiques ni assumeix errors, per això no demana perdó o disculpes, encara que si ho fa no ho sent; no vol parlar dels temes que preocupen o angoixen la seua parella i en què ell pot eixir-ne malparat; fa responsable la dona de les coses que «no funcionen» i genera en ella un gran sentiment de culpabilitat i d'ansietat.

Segons Miguel Lorente, les dones maltractades presenten temor, ansietat, fatiga, alteracions del son i de la gana, malsons, molèsties i dolors inespecífics».¹³ Així doncs, els símptomes que es poden presentar són:

A. Psíquics:

- Depressió.
- Confusió.

¹¹ González, R. i Santana, J. D., *Violència en parejas jóvenes*, Pirámide, Madrid, 2001 (pàg. 34).

¹² Garrido, V., *Amores que matan*, Algar editorial, València, 2001 (pàgs. 118-119).

¹³ Lorente, Miguel, *Mi marido me pega lo normal*, Ares y Mares, Barcelona, 2001.

- Ansietat.
- Comportament dissociat.
- Anorèxia/bulímia.
- Somatitzacions.
- Síndrome d'estrés posttraumàtic.
- Intents de suïcidi.
- Sentiment de culpabilitat.
- Autoestima baixa.

B. Físics:

- Patologies mal definides (mal de cap, toràctic, d'esquena, abdominal, pèlvic; insomni, ofec).
- Lesions agudes en múltiples punts (traumatismes en el cap, coll, extremitats, pit, abdomen... En forma de magolaments, erosions, hematomes, talls o fractures).
- Discapacitats permanents.

C. Actitud de la víctima:

- Temor, mirada fugissera, sensació de vergonya, sentiments de culpa, explicacions vagues, contradictòries, confuses.

D. Actitud de la parella:

- Excessivament preocupat i sol·lícit.
- Excessivament despreocupat, despectiu i/o irònic (és habitual que el culpable acompanye la víctima a la consulta per a controlar-la. Cal invitar-lo a eixir de la consulta).

SISENA PART: COM S'IX D'UNA RELACIÓ VIOLENTA?

A. ACTIVITATS

Activitat 1

Aquesta sisena i última part de *La màscara de l'amor* i de la nostra guia pedagògica tindrà un objectiu de recopilació, consolidació i repàs de tot el que hem anat fent en les anteriors activitats.

Iniciarem la sessió amb una sèrie de preguntes que porten l'alumne a la reflexió i que el professorat utilitzarà –al seu torn– per a detectar errors en els continguts adquirits.

Seria convenient que aquesta activitat no excedira de deu minuts.

a) Creieu que si Marta haguera sabut el que vosaltres sabeu ara, hauria viscut aquell infern? Per què?

b) Penseu que el vertader amor fa mal? Per què?

c) Amb el que heu après en *La màscara de l'amor*, creieu tenir els suficients coneixements per a preveure relacions tan fatídiques? Per què?

Activitat 2

Per a fer aquesta activitat els alumnes han d'utilitzar revistes i periòdics editats en els dos últims mesos. En el cas que l'escola no tinguera tota la informació requerida, el professor podria remetre els alumnes a les pàgines web dels diferents periòdics espanyols.

Seria convenient que aquesta activitat se sol·licitara amb una sessió d'antelació perquè l'alumne tinguera temps suficient de recopilar el material.

Per a la correcció es demanarà, almenys a tres grups, que exposen les seues conclusions. Seria oportú que tots els grups facilitaren el seu material seleccionat a la resta dels companys, amb l'objectiu d'obtenir més informació sobre la violència contra la dona.

- (Treball en grup) Busqueu articles i notícies que parlen de violència entre les parelles en els últims dos mesos. Després de la seua localització i fotocòpia, feu una crònica breu i unes conclusions per a exposar en classe. Penseu que és molt important que transmeteu a la resta de companys la realitat que es viu en el tema de la violència contra la dona en la nostra societat.

Activitat 3

Aquesta activitat es pot fer de manera directa, és a dir, el professor pot exposar en veu alta la pregunta de l'activitat i que els alumnes diguen les seues respostes. Després, es pot generar un col·loqui o arribar a conclusions generals.

- (Treball individual) Si haguéreu estat en el lloc de Marta, creieu que hauríeu reaccionat com ella fins al final? Per què?

Activitat 4

Per a aquesta activitat remarcarem la importància d'adequar-se al que exposa la novel·la *L'infern de Marta*, i a partir d'aquesta l'alumne haurà de basar el seu particular punt de vista.

En finalitzar l'activitat sol·licitarem a alguns alumnes que comenten els seus punts de vista, la qual cosa podrem utilitzar per a obrir una discussió entre les conclusions dels diferents alumnes.

- (Treball en parella) Prenent la novel·la com a referència, anoteu les raons per les quals Marta, des del vostre punt de vista, no va deixar abans Hèctor.

Activitat 5

La informació que apareix en aquesta activitat ha sigut extreta d'Internet. Haurem de fotocopiar la relació de víctimes aparegudes a continuació i entregar-la als alumnes.

Les conclusions que els alumnes obtinguen s'exposaran a classe, la qual cosa el professor pot utilitzar per a fer reflexionar els alumnes sobre la violència contra la dona i les seues conseqüències.

- (Treball en grup) A continuació apareix una relació de víctimes de la violència en la parella durant l'any 2000, en total 64 dones. El començament de l'any 2003 ha superat el nombre de víctimes d'anys anteriors en els dos primers mesos de l'any.

Una vegada hàgeu llegit aquesta llista, traieu tres conclusions sobre la violència en les parelles.

DADES QUE APAREIXEN: data / mitjà d'informació / nom de la víctima / edat / ciutat / parentiu de l'agressor / fets

02-01-00 *EL PAÍS* R. M. S. 39 LA CORUNYA MARIT A. M. Q., va assassinar la seua dona a punyalades, va cremar el dormitori conjugal i va posar fi a la seua vida penjant-se. Els fets van ocórrer després d'un sopar de «reconciliació» el dia de Nit de cap d'Any.

03-01-00 *EL PAÍS* MARÍA GÓMEZ 45 MÀLAGA MARIT Francisco Moreno, de 47 anys, mata la seua dona amb l'escopeta de caça, en acabar el sopar de Nit de cap d'Any, després va abandonar la casa i es va precipitar des d'un barranc al riu Tajo, on va ser trobat per la policia.

08-01-00 *EL PAÍS* JOSEFA G. T. 42 SABADELL COMPANYY Antonio, de 50 anys, mata l'exnúvia de set punyalades després d'un intent de reconciliació de la relació trencada des de feia quasi un any, amb un ganivet de cuina que es va clavar ell mateix a continuació, i també mor.

08-01-00 *EL PAÍS* NO HO DIU 42 ASTÚRIES EXCOMPANY La va apunyalat i després es va suïcidar.

14-01-00 *EL PAÍS* C. G. 40 ALACANT MARIT Antonio Miñano, de 47 anys, mata la seua esposa d'un tir i després se suïcida.

16-01-00 *ABC* MARÍA ISABEL G. A. 36 CARTAGENA MARIT Mateo R. M., guàrdia civil, va matar a tirs la seua dona María Isabel G. A., de 36 anys, en presència del seu fill de 12 anys.

17-01-00 *EL PAÍS* MARÍA FERNANDA D. J. 33 MADRID DESCONEGUT María Fernanda D. J. va morir apunyalada per negar-se a ballar amb el seu agressor.

01-02-00 *EL PAÍS* NANCY ELISABET 35 BARCELONA COMPANYY El marit estrangula la seua dona en el seu domicili i s'entrega a la policia.

02-02-00 *EL MUNDO* MARGARITA MARTÍNEZ 35 JAÉN MARIT Mor abrasada al costat dels seus tres fills després de denunciar el seu marit per maltractaments.

07-02-00 ABC JOAQUINA 70 GIRONA MARIT Un ancià identificat com a J. S. B. Va matar la seua esposa a punyalades i posteriorment va botar foc a la casa.

19-02-00 EL PAÍS ALICIA DE LA OSADA 31 MADRID MARIT Alicia de la Osada Carreño va ser assassinada de tres punyalades, a l'habitació d'un hostel on vivia sola després d'intentar separar-se del seu marit, Pau C. F., de 40 anys, que ingressa a la presó per ser acusat de l'homicidi de la seua esposa.

19-02-00 EL PAÍS MARÍA R. 52 CADIS MARIT Un home de 50 anys va matar la seua esposa de 54 anys d'edat i posteriorment se suïcida penjant-se al pati de sa casa.

19-02-00 ABC NO HO DIU 72 MADRID FILL La dona de 72 anys va ser trobada en sa casa amb moltes lesions produïdes possiblement pel seu fill.

06-03-00 ABC ENCARNA 30 VALÈNCIA MARIT Antonio Ramírez es va entregar a la policia i es va confessar autor de la mort del seua exesposa.

18-03-00 EL PAÍS ÁNGELES GARCÍA 48 MADRID COMPANYY Va aparèixer degollada en el seu pis.

19-03-00 EL PAÍS FRANCISCA DÍEZ 74 JAÉN NO HO DIU Va aparèixer morta amb signes de violència i un fort colp en el cap.

19-03-00 EL PAÍS TERESA GARCÍA 38 SANTIAGO DE COMPOSTEL·LA COMPANYY L'agressor, company sentimental de la víctima, va disparar contra ella i sa mare de 67 anys, amb les quals convivia.

25-03-00 ABC MARINA RUIZ 51 MADRID FILL El seu fill de 21 anys li va clavar un ganivet de cuina.

26-03-00 ABC MACARENA 30 TENERIFE EXNUVI La va matar a tirs quan li va dir que pensava abandonar-lo, va ferir el seu germà i es va suïcidar.

01-04-00 EL MUNDO FRANCISCA PÉREZ DÍAZ 37 LAS PALMAS MARIT Un home amb antecedents penals per robatori i tràfic d'estupefaents mata la seua esposa de tres punyalades.

05-04-00 EL PAÍS GLORIBEL GERMÁN G. 38 MADRID MARIT Antonio Álvarez Roa, funcionari del Cos Nacional de Policia de 44 anys, va matar la seua esposa amb un tir en el pols amb la seua arma reglamentària. Vivien a Parla.

07-05-00 EL PAÍS ESTHER REDONDO 27 MADRID NUVI El seu cadàver presentava cremades de cigarret en pubis i cuixes, estava oberta en canal.

16-05-00 EL PAÍS MANUELA DOMÍNGUEZ 24 HUELVA MARIT Manuel Cárdenas va matar de 28 punyalades la seua dona en presència dels seus tres fills menors.

19-05-00 EL PAÍS GLORIA LÓPEZ 47 MADRID MARIT Després d'una discussió entre el matrimoni que estava en tràmits de separació, l'esposa va resultar morta de quatre punyalades que li va assestar l'espòs.

22-05-00 EL PAÍS MARÍA CARMEN PÉREZ 30 MADRID NUVI Maika és trobada morta amb un tir en el cap. El presumpte homicida és un agent del Cos Nacional de Policia.

27-05-00 *EL PAÍS* ADORACIÓN MÉNDEZ 29 CANÀRIES NUVI Li va pegar amb una olla de pressió al cap.

30-05-00 *EL MUNDO* PILAR DE LOS LLANOS 24 TARRAGONA NUVI El nuvi va assassinar María Pilar i aquesta li va causar ferides en intentar defendre's.

01-06-00 *EL PAÍS* CONCEPCIÓN 32 MADRID COMPANYY Un subtinent de l'exèrcit mata amb una destrat la seua companya en presència de la filla d'aquesta, de 8 anys, que va resultar mutilada en voler defendre sa mare.

06-06-00 *EL PAÍS* ANA MARÍA 47 VALÈNCIA FILL Un adolescent en tractament psicològic mata sa mare amb més d'una dotzena de punyalades.

06-06-00 *EL PAÍS* CARMEN P. C. 39 VALÈNCIA MARIT José María, de 48 anys, va matar a ganivetades la seua esposa i després es va suïcidar.

16-06-00 *EL MUNDO* MARÍA ISABEL GONZÁLEZ GONZÁLEZ 27 MÀLAGA MARIT Isabel havia denunciat el seu marit dos dies abans per amenaçar-la de mort.

17-06-00 *EL PAÍS* FRANCISCA ESCUDERO 59 HUELVA MARIT Un home mata la seua esposa i un veí amb una escopeta i després se suïcida.

21-06-00 *EL MUNDO* M. A. J. 49 ALACANT COMPANYY Després d'una forta baralla, l'home va subjectar la víctima pel coll fins a estrangular-la.

26-06-00 *EL MUNDO* MIRIAM ESPERANZA PRADO ARÉVALO 33 MADRID COMPANYY Suhaib J., de 29 anys d'edat, va causar lesions greus a Miriam pegant-li amb un pitxer que li va produir la mort.

26-06-00 *EL PAÍS* FRANCISCA GONZÁLEZ 38 TENERIFE EXCOMPANY Portava separada 30 dies.

30-06-00 *EL PAÍS* LUZ MARÍA CASADO 20 BADAJOZ MARIT El marit de 23 anys va ser detingut com a presumpte autor de la punyalada que va matar la seua dona de 20 anys.

18-07-00 *EL PAÍS* RACHIDA CHENTUE 41 MADRID EXNUVI Abdelialh S., de 39 anys, va pegar un colp al cap a Rachida, qui, després d'una setmana en coma, va morir a l'hospital. L'agressió va ser presenciada pel fill de la víctima, de sis anys d'edat. Gràcies al testimoni del xiquet, la policia va detenir l'homicida.

18-07-00 *EL PAÍS* ZORAYA HERNÁNDEZ 33 VALÈNCIA COMPANYY Oddone Chizzini, de 61 anys, va estrangular la seua companya, qui l'havia denunciat en nombroses ocasions per agressions, maltractaments i un intent d'assassinat.

18-07-00 *EL MUNDO* MARÍA JOSÉ JACOBO VILLAESCUSA 32 CASTELLÓ MARIT Justo S. D. va assestar diverses punyalades a la seua dona en el coll fins a matar-la. Els agents de la Guàrdia Civil van trobar el cos sense vida de María José en el llit del matrimoni, en posició fetal. El fill de sis anys dormia en el domicili familiar quan va ocórrer l'assassinat.

22-07-00 *EL PAÍS* S. L. V. 53 PONTEVEDRA MARIT J. E. S. B., de 63 anys, va llançar la seua esposa a la calçada des del cotxe en marxa, va pegar la volta, la va atropellar i després va fugir. A conseqüència de l'impacte, la dona va caure per un pont al buit des d'una altura de 12 metres i va morir poc després a l'hospital. L'assassí va ser acusat d'homicidi involuntari.

26-07-00 *EL MUNDO* MARÍA PETRA CABELLO CASAU 33 PALMA DE MALLORCA MARIT Manuel Cobo S., de 35 anys, va matar la seua dona després de mantenir una discussió i després es va suïcidar penjant-se d'un llum del sostre del saló de la casa.

02-08-00 *EL PAÍS* CARMEN RIESGO 52 LLEÓ FILL Va ser apunyalada pel seu fi ll de 30 anys.

07-08-00 *EL MUNDO* ESPERANZA DIGÓN 23 LLEÓ EXCOMPANY Roberto F. G., de 27 anys, va tirar el cadàver d'Esperanza al pantà de Bárcena (Lleó), que havia desaparegut del seu domicili familiar el 17 de juliol.

14-08-00 *EL MUNDO* M. A. V. P. 50 BARCELONA MARIT J. F. V., de 52 anys, va matar la seua dona amb un ganivet de cuina de grans dimensions. EL 1997 va ser denunciat per la seua esposa per maltractaments. Els abusos eren freqüents ja que la dona havia requerit en diverses ocasions la presència de la policia en el domicili.

16-08-00 *EL PAÍS* R. G. B. 21 MADRID EXNUVI Apunyalada.

16-08-00 *EL PAÍS* NO HO DIU 64 BILBAO MARIT Apunyalada en el seu domicili.

08-09-00 *EL MUNDO* MARÍA EMILIA DÍAZ HERNÁNDEZ 32 ALMERIA MARIT Juan Antonio H. F., de 37 anys, va apallissar brutalment la seua esposa amb un tamboret, fins que li va causar la mort. El 1998 va ser detingut per lesions i retenció il·legal comeses contra la víctima.

17-09-00 *EL PAÍS* S. A. C. 26 ZAMORA EXMARIT La víctima va aparèixer morta al seu domicili amb signes de violència. Se sospita de l'exmarit, qui va acudir al domicili de la seua dona per arreplegar el fi ll dels dos i passar amb ell el cap de setmana.

19-09-00 *EL PAÍS* RABIA M. 33 MADRID COMPANYY Va morir en caure d'un quart pis, tractava d'escapar de la casa baixant pel pati penjada d'un llençol.

27-09-00 *EL MUNDO* M. C. C. E. 31 BARCELONA MARIT Els fets es van produir diumenge passat. J. E. G., de 35 anys, va agredir brutalment la seua dona, després la va abandonar a la seua sort i es va refugiar al domicili del seu germà; l'endemà, dilluns, va confessar a la família que havia apallissat la seua esposa i que aquesta, segurament, es devia trobar ferida de gravetat. Poc després la policia va trobar el cos sense vida de la víctima.

29-09-00 *ABC* EVA BARAHONA 38 MADRID MARIT José Antonio Paños va degollar la seua dona després d'apunyalat-la cinc vegades amb un ganivet perniler.

07-10-00 *EL DÍA DIGITAL* M. J. L. L. 20 SANTA CRUZ DE TENERIFE NUVI Era veïna de Tegueste i va ser trobada degollada i amb 13 punyalades que li va assestar la seua parella, identificat com a J. D. B., de 21 anys.

12-10-00 *EL PAÍS* PILAR VILLARRUBIA 33 MADRID MARIT Antonio Pámpano Carpallo, empleat de correus de 36 anys, va apunyalat la seua dona fins a la mort. L'única fi lla de la parella, de cinc anys, va presenciar la tragèdia.

16-10-00 *EL PAÍS* MARÍA DEL CARMEN MARTÍNEZ CORONAD 36 HUELVA EXMARIT La dona, que encara es trobava amb vida quan van arribar les assistències sanitàries, presentava diverses ferides produïdes per arma blanca en el coll i tòrax. La violència amb què es va produir la punyalada va provocar també diversos esquinços a la cara. María del Carmen era una dona d'idees progressistes i feministes, de conviccions

polítiques fortes. S'havia encarregat d'elaborar el programa de drets de la dona amb què IU va concórrer a les eleccions municipals del seu poble.

16-10-00 *EL PAÍS* NO HO DIU 30 VALÈNCIA NUVI La policia va detenir dimarts passat el presumpte autor de la mort de la seua companya sentimental. Els fets van ocórrer el 13 de juny. La parella caminava per un carrer cèntric de València. Segons els testimonis, van començar una discussió. L'home li va fer un «escombrament» en les cames i ella va caure a la vorera i es pegà al cap. L'acusat va traslladar la dona al seu domicili, ja que no vivien junts. Hores després, aquesta va ser traslladada a l'hospital, on va entrar en coma i va morir nou dies després. El presumpte autor dels fets, de 35 anys, va passar ahir a disposició judicial.

25-10-00 *EL PAÍS* CONSUELO CASTAÑO 64 MADRID MARIT Va morir 15 dies després de ser apunyalada pel seu marit.

25-10-00 *EL PAÍS* JOSEFA R. O. 51 MADRID COMPANYY Va ser arruixada amb gasolina pel seu company sentimental, que tot seguit li va pegar foc. Va morir al cap de dos mesos.

30-10-00 *EL PAÍS* E. V. C. 54 ALBACETE MARIT A. L. T., jubilat de Telefònica de 54 anys, va pegar amb una pala a la seua esposa al cap fins a matar-la.

07-11-00 *EL PAÍS* MANUELA COCER 70 TARRAGONA MARIT Pedro Barceló, de 75 anys, va degollar la seua dona amb un ganivet de cuina i després es va suïcidar.

17-11-00 *EL PAÍS* MARÍA LUISA CHACÓN 27 MÀLAGA COMPANYY La va matar a colps. Ell havia sigut denunciat per la seua anterior esposa per maltractaments.

23-12-00 *EL MUNDO* TERESA SANZ 19 SEGÒVIA AMIC Va morir apunyalada en uns jardins per un company de classe.

23-12-00 *EL MUNDO* ISABEL AGUILAR 84 LUGO No ho diu. Va aparéixer surant al riu Miño. Havia desaparegut del seu domicili el passat tres de novembre.

27-12-00 *EL PAÍS* AMPARO GARCÍA GARCÍA 37 ALMERIA EXMARIT Va morir la nit del dia de Nadal a les mans del seu exmarit, Ginés S. B., després que aquest li assestara al cap un fort colp amb una aixada. Portaven diversos anys separats.

31-12-00 *EL MUNDO* FRANCISCA 34 CIUDAD REAL MARIT Va morir estrangulada pel seu marit, qui se'n va anar de copes abans d'entregar-se a la policia.

Activitat 6

Pot ser una bona idea invitar a un expert/a perquè parle sobre el tema de la violència contra la dona, en concret sobre una d'aquestes proposicions:

«La prevenció de la violència en la parella des del festeig»

«Les conseqüències psicològiques, físiques i socioeconòmiques de la dona maltractada»

B. RECURSOS DIDÀCTICS

En aquest apartat oferim una sèrie d'orientacions didàctiques per a complementar la pràctica docent i, així, dirigir-la millor cap a l'èxit dels objectius plantejats en aquesta guia pedagògica. A més, el professorat pot utilitzar aquesta informació específica per a reforçar coneixements, per a aclarir dubtes o com a recurs de sobreaprenentatge.

Aquestes orientacions seran per a ús del professorat; en el cas que haja d'utilitzar alguna de la informació següent a classe, tal com apareix ací, ho assenyalarem oportunament.

Al llarg de les intervencions del professor a classe:

- És important que les alumnes coneguen les etapes de Walker perquè compreguen un dels motius pels quals les dones maltractades no *ixen* de la relació de parella. Que el professor remarque que en la tercera etapa la dona maltractada creu que no es tornarà a repetir perquè ell (el seu agressor) la vol, se n'ha penedit i *només ha sigut un moment d'ofuscació*.
- És convenient que el professor oriente les alumnes perquè arriben a la conclusió que davant d'una relació de violència es corre el risc de ser assassinada o morta d'una pallissa, llevat que la dona n'isca a temps i recórrega a tots els mitjans socials i judicials existents.
- És necessari que el professor remarque als alumnes que l'agressor i/o psicòpata no canviarà la seua conducta amb la dona; per més que jure que no tornarà a fer-li mal, és fals perquè només d'aquesta manera (amb violència) sap relacionar-se i mantenir una relació de parella. I en això s'ha de centrar la víctima per a prendre la decisió d'abandonar-lo, que no espere a sofrir tant de mal psicològic i/o físic per a admetre que viu un infern de què només podrà salvar-se si se'n va.
- És important que el centre (i el professor en concret) es pose en contacte amb l'Institut de la Dona, el Centre Reina Sofia o la Direcció General de la Dona per a obtenir informació recent, tríptics, dades rellevants, etc., sobre la violència contra la dona, per a exposar-la en classe.

C. LECTURA

Vicente Garrido: *Amores que matan. Acoso y violencia contra las mujeres* (pàgs. 272 a 274).

Quan abandonen les dones una relació d'abús?

En primer lloc, és positiu assenyalar que moltes dones que sofreixen maltractaments sí que se'n van, es divorcien; i ho fan molt més que les dones que no són agredides. Després, recordem que hi ha moltes dones que, des de l'inici, no toleren aquesta situació.

Ara bé, a nosaltres ens interessa esbrinar com són les dones que aconsegueixen anar-se'n, que no toleren l'abús. Sense cap dubte, aquestes dones havien sofrit una gran transformació

psicològica al mateix temps que havien hagut de superar molts obstacles. I el primer pas en aquesta transformació va ser abandonar el somni que havien de ser lleials a un home que era capaç d'agredir-les.

Ací tens una primera clau: es produeix una presa de consciència, un canvi en la psicologia de la dona, un 'clic' mental, absolutament necessari per a trencar una relació destructiva. En aquesta transformació psicològica, la por i la tristesa –sense deixar de desaparèixer– perden intensitat davant del naixement d'un fort sentiment de menyspreu. La dona arriba a menysprear el marit. No se l'ha d'escapar ací que, en efecte, es tracta de l'aparició del coratge: aquesta força interior de valor, indignació i ràbia [...], juntament amb el coneixement.

Per què arriba aquesta presa de consciència? Com sorgeix aquesta actitud de coratge? El que sabem actualment dóna suport a la teoria de l'«incident crític»: alguna cosa succeeix que ompli el got, que porta la dona a dir-se «És igual el que em passe; ja no ho suporto més!». Al costat d'això, la dona, per fi!, es lleva la bena, deixa de justificar i racionalitzar la seua situació i comprén que no podrà canviar el seu marit o parella, que ha d'acceptar que és una dona agredida l'única eixida de la qual és abandonar-lo. Els investigadors van apreciar açò clarament quan van observar les dones dos anys després d'haver escoltat les seues lamentacions i patiments, i escriuen: Aquest canvi des de la por fins al menyspreu amb freqüència ve perquè la dona reconeix que la seua parella és, realment, un tigre de paper. Sí, per descomptat, ell té més força. Pot pegar-li i matar-la si s'ho proposa. Però també és [...] un covard i un perdedor; no un geni desconegut pels altres [...].

Aquest canvi des de la por fins al menyspreu, combinat per la percepció de perill que tenen envers elles o en relació amb els seus fills, és el que porta la dona a fer un desplegament de coratge i escapar.

Recomanem la lectura del capítol 9 d'*Amores que matan* de Vicente Garrido, per a aprofundir en aquest tema.

D. MATERIAL COMPLEMENTARI

El material que presentem a continuació és per a ús exclusiu del professorat. No obstant això, pot utilitzar, arribat el cas, els exemples adaptats a la realitat de l'adolescent per a aclarir dubtes o reforçar coneixements dels alumnes. Amb això pretenem donar-li més informació sobre aquest tema i un recurs per a la pràctica docent.

TEXT

Quan se sofreix violència en la parella, la dona ha de tenir assumits una sèrie de fets i idees, tals com:

1. Si des de l'inici de la relació hi havia indicadors d'agressió psicològica i/o física, és molt difícil que desapareguen quan la relació es consolida o arriba la convivència.

2. Pel fet que l'agressor després d'un acte de violència física es mostre penedit, afectuós, plore, ens demane mil perdons o ens jure que ja no tornarà a succeir, no garanteix a la dona que deixe de ser violent. Walker (1984) ens adverteix d'aquest fet amb la seua teoria del «cicle de la violència» (que després passem a exposar)
3. Quan s'adverteix que es viu en una relació violenta, la dona es pot sentir perduda, dins d'un atzucac, danyada psicològicament i amb ningú a qui acudir perquè l'ajuden. S'hi uneix la por, la impotència, pensar que encara es pot solucionar el problema amb el nuvi/marít, etc. Tot això fa difícil que es trenquen amb facilitat aquestes relacions.
4. Una vegada que la xicota/dona assumisca, per exemple, que la seua parella no canviarà per més que s'encabote, que ja li ha fet prou de mal i que l'amor no és patiment, pot plantejar-se la ruptura. En paraules de González i Santana:¹⁴ «Per a poder trencar una relació, es necessita primerament tenir una percepció clara de quina és la situació que s'està vivint, i quines són les conseqüències de mantenir el compromís».

Per a finalitzar aquest apartat, i com hem assenyalat anteriorment, Leonore Walker va desenvolupar la teoria de les tres etapes del cicle de la violència per a donar resposta a la pregunta: Per què continua la dona en una relació de violència? Ara passem a revisar-la, però abans assenyalarem que la contrició (penediment) no es dona sempre després d'un acte de violència, sinó que moltes vegades només apareix en les primeres ocasions que açò ocorre. Amb això arribem a comprovar que l'agressor passa d'una agressió a una altra sense mostrar el menor penediment o disculpa; també tal vegada és la mateixa víctima qui, en adonar-se que són juraments i promeses falses, prefereix que no li ho diga.

1. Etapa de generació de la tensió. L'agressor es troba més tens o nerviós d'allò normal i qualsevol cosa que la dona faça o diga pot fer que es dispare la seua violència, sense que ella compregua molt bé què ha succeït perquè es pose així. Siga el que siga, veritat o mentida, l'agressor sempre farà responsable la seua parella del seu exagerat enuig.
2. Etapa de l'incident de violència o agressió. Segons creuen alguns autors, entre els quals es troba Garrido,¹⁵ l'agressor «no arriba realment a perdre el control del que succeeix, o almenys ell pot controlar arribar o no a aquest punt on potser la violència se li escapa. Siga com siga, la dona està en una situació molt complicada: si respon, ell pot tornar-se més violent; si es queda com morta, això pot enfurir-lo perquè li demostra que ni tan sols té res a oposar al seu càstig». Serà l'agressor qui decidirà quan parar llevat que algú exterior ho impedisca (no incloem la dona maltractada) i frene l'agressió.

¹⁴ González, R. i Santana, J. D., *Violencia en parejas jóvenes*, Pirámide, Madrid, 2001 (pàg. 49).

¹⁵ Garrido, V., *Amores que Matan*, Algar editorial, València, 2001 (pàg. 154).

3. Etapa de lluna de mel o de la contrició. Es produeix quan ja ha finalitzat l'abús físic. Recordem que pot desaparèixer amb el temps, a mesura que avança la relació. Però, què succeeix en aquesta fase? En paraules de Garrido: «Ací poden aparèixer diversos comportaments en l'agressor, des de negar que hi ha hagut violència (“estava borratxo i no recorde res”; “només va ser una espenta, sense més”...), passant per intents de suavitzar-la (“només va ser una discussió forta”), fins al desig que la dona el perdone i li done l'oportunitat de demostrar-li tot el seu amor».

Aquestes tres etapes o fases es repeteixen cada vegada que hi ha violència física fins que la dona deixa l'agressor o fins que mor a les mans d'aquest.